

**ETTEVÕTLUSE ARENDAMISE
VÕIMALUSTE VÄLJASELGITAMINE TORI
JA PÕHJA-PÄRNUMAA VALLAS**

TORI JA PÕHJA-PÄRNUMAA VALDADE ÜLDPLANEERINGUTE KOOSTAMISE RAAMES KOOSTATAV UURING

ETTEVÕTLUSE ARENDAMISE VÕIMALUSTE VÄLJA SELGITAMINE TORI JA PÕHJA-PÄRNUMAA VALLAS

18.12.2020

Raekoja plats 8
51004 Tartu
tel +372 740 9800

Maakri 29
10145 Tallinn
tel +372 617
7690

Hendrikson & Ko
www.hendrikson.ee
hendrikson@hendrikson.ee

SISUKORD

1 SISSEJUHATUS	5
2 KASUTATUD MÕISTED	6
3 TORI JA PÕHJA-PÄRNUMAA VALDADE ETTEVÕTLUSKESKKOND	7
3.1 RIIKLIKUD SUUNISED	7
3.2 MAAKONDLIKUD SUUNISED	8
3.3 ÜLDISED SUUNDUMUSED	10
3.3.1 Peamised ühiskondlikud ja majanduskeskkonna trendid.....	10
3.3.2 Arengustsenaariumid	13
3.3.3 Infrastruktuur	15
3.3.4 Inimkapital.....	16
4 TORI JA PÕHJA-PÄRNUMAA VALLA ÜLEVAADE.....	18
4.1 RAHVASTIK	18
4.1.1 Tori valla rahvastik	18
4.1.2 Põhja-Pärnumaa valla rahvastik.....	21
4.2 ETTEVÕTLUSKESKKOND.....	25
4.2.1 Tori valla ettevõtluskeskkond	25
4.2.2 Põhja-Pärnumaa valla ettevõtluskeskkond.....	35
4.2.3 Ettevõtlusalad.....	43
4.2.4 Ettevõtlusalade arengupotentsiaali kokkuvõte	72
5 SOOVITUSED ÜLDPLANEERINGU KOOSTAMISEKS.....	73
6 KOKKUVÕTE	75
7 LISA 1.	77

1 SISSEJUHATUS

Uuring „Ettevõtluse arendamise võimaluste välja selgitamine Tori ja Põhja-Pärnumaa vallas“ käsitleb omavalitsuste erinevate piirkondade ettevõtluskeskkonna potentsiaali. Analüüsitakse ettevõtluse arenguvõimalusi järgmise 10–15 aasta perspektiivis. Eesmärgiks on välja selgitada, millist ruumilist keskkonda on vajalik luua, et piirkond oleks ettevõtjatele atraktiivne. Uuring on sisendiks Põhja-Pärnumaa ja Tori valdade koostatavatesse üldplaneeringutesse, tulemused aitavad seada ettevõtluse jätkusuutlikkuse tagamiseks vajalikke tingimusi. Uuringu viis läbi OÜ Hendrikson & Ko Tori Vallavalitsuse ja Põhja-Pärnumaa vallavalitsuse tellimusel ja Euroopa Sotsiaalfondi vahendite toel.

Uuringu koostamise käigus tutvuti kahel päeval Tori ja Põhja- Pärnumaa valdade ettevõtetega, viidi läbi ümarlauaarutelud Tori valla ja Vändra alevi ettevõtjatega, küsiti ekspertarvamus Pärnumaa arengupotentsiaali väljaselgitamiseks Arenguseire Keskuse eksperdilt Uku Varblaselt, seostati riiklike ja maakondlike arengudokumentide suunised kohalike oludega ning laiemate trendidega (ptk 3), analüüsiti valdade rahvastikutrende ja ettevõtluskeskkonda (ptk 4.1, 4.2), analüüsiti olemasolevaid ettevõtlusalasid ja nende arengupotentsiaali (ptk 4.2.3) ning anti soovitused ettevõtluskeskkonna arengu suunamiseks üldplaneeringu kaudu (ptk 5).

Uuringu viisid läbi Veronica Luidalepp, Kairit Kase ja Pille Metspalu Hendrikson ja Ko OÜ-st. Uuringu läbiviijad tänavad eksperte ja ettevõtjaid, kes andsin uuringu läbiviimisse oma panuse: Arenguseire Keskuse ekspert Uku Varblane, Põhja-Pärnumaa ja Tori vallavalitsuse spetsialistid ja järgmised ettevõtted: aktsiaselts Pajo, AS Nurme Turvas, Boardic AS, Fein-Elast Estonia OÜ, Jaanihanso OÜ, Leanest OÜ, LSAB Vändra AS, MS Baltic Trafo osaühing, osaühing Karjamõisa, osaühing Säästke, osaühing Welmet, OÜ Halinga, Tori Jõesuu Siidri- ja Veinitalu OÜ ning Valley OÜ.

2 KASUTATUD MÕISTED

Arengupotentsiaal	Ettevõtlusala/keskkonna optimaalne arengutase, milleni on võimalik jõuda. Arengupotentsiaal määratakse hinnates ajaloolist tausta, olemasolevat infrastruktuuri, kaugust sihtturgudest ning ligipääsu inimkapitalile. Arengupotentsiaali realiseerumine oleneb paljudest erinevatest faktoritest sh innovatsioonivõimekusest ja osalejate otsustest. Uuringus hinnatakse arengupotentsiaali nii ettevõtlusalade lõikes kui ka üldiselt valdade lõikes.
Ettevõtlusala	Ettevõtete tegevuspiirkond, millel võivad paikneda või on paiknenud mitmekesise tegevusega ettevõtted sh tööstusettevõtted. Olenevalt varasemast ajaloost saab ettevõtlusalasid käsitleda rohe- või pruuntööstusaladena.
Infrastruktuur	Töös käsitletakse infrastruktuuri all nii transporditaristut kui ka kommunikatsioone (elekter, gaas, side).
Rohetööstusala¹	Üldiselt varasema kasutusega ettevõtlusala, millel seetõttu puuduvad varasemast kasutusest tulenevad piirangud. Võib olla ettevalmistatud kommunikatsioonidega ala, kus kommunikatsioonid paiknevad krundi piiiril, aga võib ka olla nõ tühi krunt, mille omanik on samas valmis ettevõtlusalana kasutusse andma.
Pruuntööstusala¹	Varasema kasutusega ettevõtlusala, mille varasem kasutus või alal paiknevad hooned seavad piirangud uuele kasutusele.

¹ Mõistete defineerimisel on kasutatud „Tööstusalade analüüs“ (OÜ Geomedia, 2018) pruun- ja rohetööstusalade definitsiooni.

3 TORI JA PÕHJA-PÄRNUMAA VALDADE ETTEVÕTLUSKESKKOND

Tori ja Põhja-Pärnumaa on kaks Pärnu linna tagamaal asuvat erineva iseloomuga valda. Tori vald Pärnu linna lähedase vallana on tugevalt mõjutatud Pärnu linnastu arengutest. Tori valda iseloomustab rahvastiku sisseränne, valglinnastumisest tekkinud uued elamurajoonid ja vanade tööstusalade ümberkorraldamine. Ettevõtluskeskkonnas domineerivad arvuliselt ehitusvaldkonna ettevõtted, samas pakuvad enim töökohti töötleva tööstuse ettevõtted, sh mitmed turbatööstuse, puidutööstuse ja tekstiilitööstuse ettevõtted (täpsemalt vt ptk 4.1.1 ja 4.2.1).

Põhja-Pärnumaa valla arengut ilmestavad kahe tugeva ajaloolise taustaga piirkondliku keskuse – Vändra ja Pärnu-Jaagupi – arenguteed. Põhja-Pärnumaa vald on vähem mõjutatud Pärnu linnastu arengutest, kuigi ka siin on Pärnu linnal maakonnakeskusena oluline mõju, seda eriti väljarände sihtpunktina. Nagu linnadest kaugematele jäävatele aladele omane, ilmestab ka Põhja-Pärnumaa valda rahvastiku, sh eriti noorte väljaränne ning sellega kaasnev rahvastiku vananemine. Maavallana domineerivad siin arvuliselt põllumajanduse, metsamajanduse ja kalatööstuse ettevõtted, samas pakuvad aga enim töökohti sarnaselt Tori vallale just töötleva tööstuse ettevõtted. Tööstuses (vt täpsemalt ptk 4.1.2 ja 4.2.2) on esindatud nii elektroonikatööstuse, tekstiilitööstuse, metallitööstuse kui ka puidutööstuse ettevõtted.

Milline võiks olla nende kahe erineva valla ettevõtluskeskkonna tulevik? Siin on olulised nii olemasoleva ettevõtluskeskkonna iseloom kui ka välise faktorina ettevõtluskeskkonda mõjutavad poliitikad (nii otsesed kui kaudsed). Tähtsat rolli mängivad aga ka laiemad ühiskonnas toimuvad kultuurilised ja sotsiaalsed muutused (nt rahvastikuarengud; väärtushinnangute, elulaadi ja töötegemise viiside muutused) ning tehnoloogiline areng. Alljärgnevad alapeatükid annavad ülevaate asjakohastest arengudokumentidest pärinevatest suunistest ja üldistest suundumustest ühiskonnas.

3.1 Riiklikud suunised

Üleriigiline planeering 2030+ keskendub arengu suunamisel piirkondlikele arenguvõimalustele. Asustuse arengu suunamisel on peamine rõhk maakonnakeskustel. Pärnu kui maakonnakeskuse edukas areng eeldab spetsialiseerumist ja olemasoleva oskusteabe ärakasutamist. Üleriigilise planeeringu järgi tuleks väikelinnade ja maakohtade arengu suunamisel tähelepanu pöörata eelkõige peadele ühendustele maakonnakeskusega, tagada kiired internetiühendused ning soodustada kaugtöövõimalusi. Pärnu tähtsus maakonnakeskusena on eriti suur, kuna siin asuvad rahvusvahelisi kaubavedusid vahendav sadam ja arenev lennujaam ning see on tulevase Rail Baltica reisijate terminali kui ka kaubajaama asukoht.

Eesti regionaalarengustrateegia 2014–2020 toetab üleriigilise planeeringu seisukohti, seades regionaalarengu üheks peamiseks eesmärgiks arengu ruumilise tasakaalustamise. See võiks omakorda toetuda mitmekeskuselisele võrgustikule ning keskuste ja tagamaade omavahelisele paremale sidustamisele. Rõhutatakse kompaktse asustuse olulisust, kus elu- ja töökohad paiknevad lähestikku ning sundliikumisi on vähendatud niipalju kui võimalik. Väiksemate regioonide nagu Pärnu peamiseks arengueeldusteks on regionaalarengustrateegia järgi

spetsialiseerumine piirkondlikele tugevustele ehk nn nutikas spetsialiseerumine. Keskuste tugevdamise vajadusest tulenevalt keskendutakse just Pärnu kui Lääne-Eesti ühe olulisema kesklinna arengueeldustele, milleks regionaalarengustrateegia järgi võiks olla turismikorraldus. Maapiirkondadele nähakse ette rohe- ja biomajandusest sh mahekasvatusest tulenevate eeliste ärakasutamist ning soovitatakse keskenduda toodangu väärimisele.

Ettevõtluskeskkonna arengule annab suuniseid **Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020**. Strateegia järgi on Eesti ettevõtluskeskkonna peamine eesmärk tootlikkuse kasv, mis võiks tulevikus viia ka suurema tööhõiveni. Ettevõtluse kasvustrateegia järgi on olulisim ettevõtjate ambitsioonikuse kasvatamine, teadus-arendustegevuse ja innovatsiooni-investeeringute hoogustamine ning ekspordile keskendumine. Tööturult oodatakse struktuurseid muutusi kõrgemat lisandväärtust loovate töökohtade lisandumise teel. Kasvustrateegia keskendub loodud toetusmehhanismide kaudu kõige suurema potentsiaaliga kasvuvaldkondadele, milleks on kasvustrateegia järgi info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT), tervistehnoloogiad ja -teenused ning ressursside efektiivsem kasutamine. Eesti ettevõtluse kasvustrateegia peamine tähelepanu on suurima potentsiaaliga ettevõtetel, mis kasvavad kiiresti või millel on suur eksporditulu. Sellest tulenevalt keskenduvad Eesti ettevõtluse kasvustrateegia rakendamiseks loodud toetusmehhanismid suurima potentsiaaliga ettevõtetele.

Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi tööjõuproгноos aastani 2027² toob välja, et tööturule sisenevate noorte arv on langenud viimaste aastate madalaimale tasemele, kuid järgnevatel aastatel võiks oodata rahvastikuproгноosi kohaselt taas mõningast kasvu. Hõive jätkuvat vähenemist on oodata põllumajanduses, rõiva-, tekstiili- ja nahatööstuses. Töökohtade kokkutõmbamist eeldatakse avalikus sektoris, seoses õpilaste arvu vähenemisega ka hariduses. Kiireima kasvuga tegevusala on programmeerimine. Jätkuvat hõive suurenemist oodatakse kutse-, teadus- ja tehnikaalases tegevuses. Seoses elanikkonna vananemisega eeldatakse suuremat panustamist tervishoiule ning sotsiaalteenustele. Kesk- ja kõrgtehnoloogilise tootmise ning teadmistemahukate harude osatähtsus majanduses suureneb mõnevõrra. Suurema tööjõuvajadusega on eelkõige suurema hõivega ametialad: erinevate tegevusalade juhid, mootorsõidukite juhid, loodus- ja tehnikateaduste spetsialistid, äri- ja haldusala spetsialistid, tervishoiu spetsialistid, pedagoogika tippspetsialistid, ehitustöölised. Kiirest kasvust tulenevalt on suur vajadus info- ja kommunikatsioonitehnoloogia töötajate järele. Keskmisest suurem suhteline vajadus iseloomustab aga veel näiteks isikuhooldustöötajaid, samuti on suurem vajadus mitmesuguste lihttöölise järele.

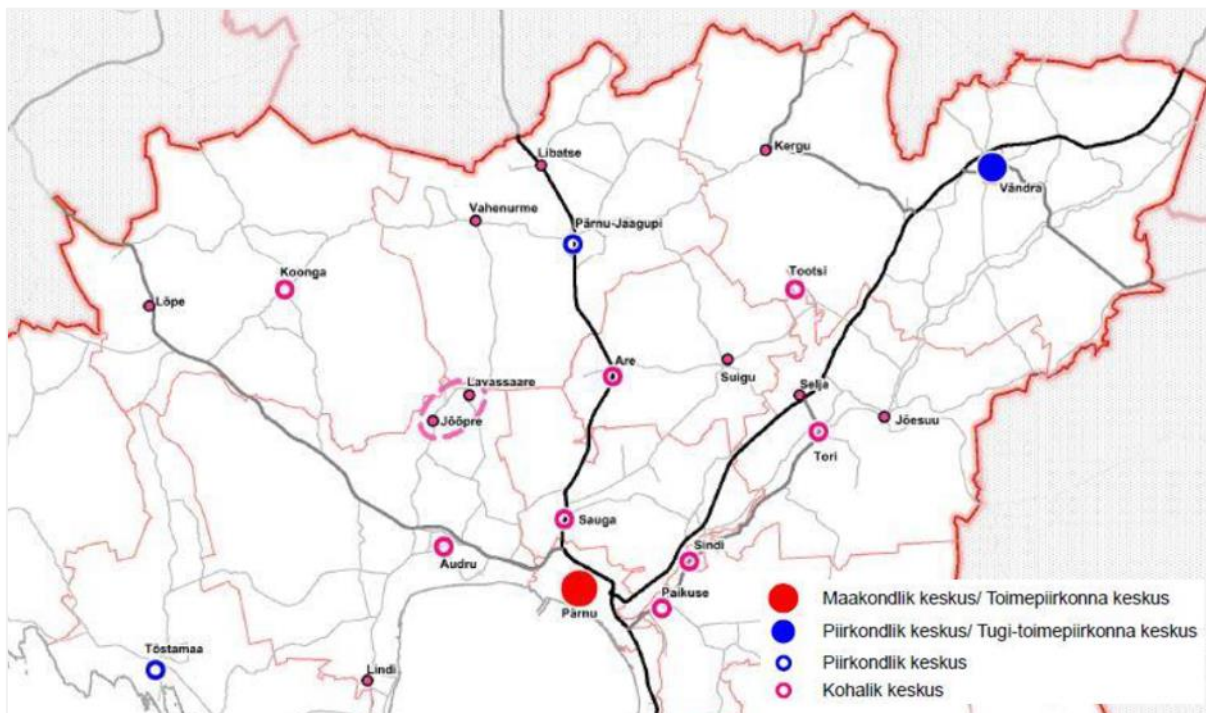
3.2 Maakondlikud suunised

Pärnu maakonnaplaneeringu järgi on arengu suunamisel oluline lähtuda keskuste hierarhiast (Joonis 3.1) – mida suurema toimepiirkonnaga keskus, seda rohkem teenuseid peavad keskused pakkuma. Ka ettevõtlusalasid soovitatakse rajada olemasolevatesse suurematesse keskustesse, kus on juba väljakujunenud või arenemisjärgus ettevõtlusalad. Eelkõige on suund edasi arendada Pärnu linnastusse jäävaid Pärnu linna lähedasi olemasolevaid tööstusalasid, milledest asuvad Tori vallas Sauga, Nurme ja Sindi. Seda eelkõige seetõttu, et linnastus asuvate tööstusalade potentsiaal on sarnane Pärnu linna tööstusaladega – olemas on piisav

2 https://www.mkm.ee/sites/default/files/toojouproгноos_2027_lyhikirjeldus.pdf

tööjõuareaal ning lähedus olulistele infrastruktuuriobjektidele: Pärnu sadam, lennujaam ning esimese klassi maantee Via Baltica.

Kaugemal asuvates keskustes, eriti piirkondlikes keskustes, on aga oluline pakkuda piisavalt töökohti. Antud uuringu seisukohast on olulised kaks piirkondlikku keskust: Vändra ja Pärnu-Jaagupi, olles mõlemad olulised tõmbekeskused Pärnust kaugemal elavatele inimestele. Seetõttu on vajalik ka sealsete tööstusalade arendamine ning sobiva ettevõtluskeskkonna hoidmine ja ning võimalusel toetamine.

Joonis 3.1. Pärnumaa põhja- ja idapoolsete valdade keskuste võrgustik (Väljavõte Pärnu maakonnaplaneeringust)

Sarnaselt riiklikele suunistele tähtsustab ka **Pärnumaa arengustrateegia 2035+** piirkondlike kompetentsivaldkondade tugevdamise vajadust. Piirkondliku konkurentsivõime toetamiseks on vajalik nelja nn läbimurdesuuna arendamine: teadmispõhine majandus st tarkade ja tasuvate töökohtade loomine, turismi- ja puhkemajanduse arendamine, inimkapitali ja kogukonna elukorralduse ning infrastruktuuri ja ühistranspordi arengu toetamine. Eelkõige nähakse spetsialiseerumise suundadena teadmistemahukat tootmist, mille areng võiks tugineda Pärnusse ümberasunud teadusasutuste filiaalidel ning kompetentsikeskustel. Rõhutatakse uute tehnoloogiate kasutuselevõtu olulisust sh keskkonnasõbralike tehnoloogiate rakendamist põllumajanduses ning bioressursside väärimist. Tulevasi tarkasid töökohti peaks aga toetama IKT hariduse edendamine.

Strateegiadokumentide põhjal on piirkonna majanduse arengusuundadeks:

- biomajandus st majandus, mis põhineb puhtal tehnoloogial, taastuvatel loodusressurssidel ja taaskasutusel³ ning loodusressursside väärindamisel;
- IKT, tervisetehnoloogia ja -teenused;
- teadmistemahukas tootmine;
- puhkemajandus.

Keskendumaks peaks just suuremat lisandväärtust loovatele toodetele.

3.3 Üldised suundumused

3.3.1 Peamised ühiskondlikud ja majanduskeskkonna trendid

Valdade ettevõtluskeskkonna arengutes on tähtis roll ühiskondlikel suundumustel nagu nt tehnoloogilised ja väärtusmaailma muutused. Arvestades tööstuse kaalu tööandjana Tori ja Põhja-Pärnumaa vallas, on olulisteks välisteks mõjuteguriteks **tööstuse digitaliseerimine ja uute tehnoloogiate kasutuselevõtt**. Seda muutust tõukavad mitmed aspektid, eriti aga surve tootlikkuse kasvule ning tööjõu puudusest tulenev palgasurve. Tänapäevases tööjõupuuduses annab digitaliseerimine võimaluse olemasolevatele ettevõtetele jätkata sobivate töötajate olemasolu korral töötamist väljakujunenud asukohas, juhul kui asukoha eelised ei ole muus osas ammendunud. See on eriti oluline muutus just väheneva ja vananeva rahvastiku tingimustes, nt Põhja-Pärnumaa vallas. **Kuna digitaliseerunud tööstus vajab vähem tööjõudu, on ka väiksema tööjõu pakkumisega piirkondadel suurem võimalus meelitada uusi ettevõtteid**. Arvestades siia juurde suundumuse biomajandusele, mis võiks toetuda tugevatele väikeettevõtetele ja hajaasustusest saadavale kohalikule ressursile, on tulevikus ka Pärnust kaugemates asulates potentsiaal väikeettevõtluse arenguks.

Üheks olulisemaks majanduskeskkonna muutuseks, mis võib anda võimaluse ka Pärnumaale uute ettevõtete rajamiseks, **väärtusahelate lühenemise trend**, mille käigus kolitakse tootmine riskide vähendamiseks sihtturgudele lähemale. See trend on intensiivsem masina- ja metallitööstuses ning elektroonikas⁴. Seda trendi tõukavad globaalse majanduse mudeli muutused, kus suureneb proteksionism ja regionaalsete väärtusahelate tähtsuse kasv ning globaalsete väärtusahelate tähtsuse vähenemine⁵. Oma tõuke on sellele trendile andnud ka koroonakriis ning sellest tulenevad majanduskeskkonna muutused⁶. Seetõttu võivad Euroopa turule suunatud ettevõtted oma tootmised seni odava tööjõu tõttu hinnas olnud Aasiast Euroopasse sh Eestisse tagasi tuua.

³ Peterson, Kaja. RDI2CluB – Rural RDI milieus in transition towards smart Bioeconomy Clusters and Innovation Ecosystems. https://www.sei.org/projects-and-tools/projects/rdi2club_eng/

⁴ Arenguseire Keskuse eksperdi Uku Varblase arvamus

⁵ Arenguseire Keskus, 2018. Tootlikkuse arengustsenaariumid 2035. Tallinn: Arenguseire Keskus. https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2018/08/tootlikkuse_arengustsenaariumid_2035_A4_veeb.pdf

⁶ Arenguseire Keskuse eksperdi Uku Varblase arvamus

Teine oluline majanduskeskkonna trend, millega ettevõtted kohanema peavad on üleüldine turgude muutumine seoses „**uue nõudluse**“ kasvuga.⁷ See tähendab kvaliteetsete ning tarbija vajadustele vastavate toodete pakkumist ning eeldab ettevõtetelt tugevat panustamist tehnoloogiasse ja arendustegevusse. Majanduskeskkonna muutustega targalt kohanedes võib ka Pärnumaa ettevõtetel, eriti aga väikese mastaabiga paindlikel ettevõtetel avaneda uusi arenguvõimalusi.

Uutest trendidest on samuti oluline **rohepööre** ja sellega kaasnev keskkonnasõbralike tehnoloogiate kasutuselevõtt, üleüldine suundumus **madala keskkonnamõju** poole terves tootmisprotsessis ning **taastuvenergeetika** kasutuselevõtt⁸. Pärnumaal on perspektiivi nii tuule- kui päikeseenergeetikal. Üldjuhul loetakse vähem perspektiivseks hüdroenergeetikat tulenevalt paisude rajamise suurest keskkonnamõjust võrreldes saadava kasuga. Viimane võib küll muutuda seoses pumphüdroelektrijaamade kasutuselevõttuga, kuigi ka siinkohal jääb oluliseks suurem keskkonnamõju võrreldes teiste taastuvenergeetika liikidega, seda eriti Pärnu jõel kui olulisel Natura kaitsealal. **Taastuvenergeetika areng ei too suurt hulka töökohti, kuid soodustab energiamahuka ettevõtluse arengut lähipiirkonnas** (nt tuule-energia arendajate poolt pakutakse soodsat elektri otseühenduse võimalust kuni 6 km kaugusel tuuleparkidest). Samuti liigutakse lähiajal eeldatavalt edasi kohaliku kasu meetmetega⁹, mille tulemusel avanevad täiendavad võimalused nt elukeskkonna parendamiseks.

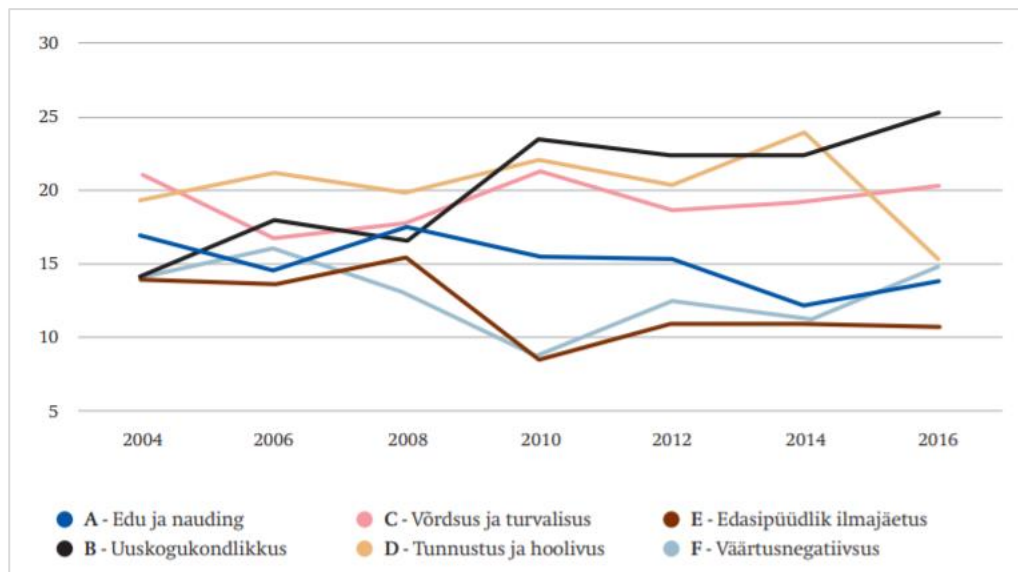
Olulised ühiskondlikud muutused, mis mõjutavad ka majanduskeskkonda, tulenevad **väärtusmaailma muutustest**. Näiteks suurendab **roheline mõtteviis** levimine nõudlust keskkonnasõbralike toodete järele. Ka Eestis on roheline mõtteviis laienemas – Arenguseire Keskuse poolt 2019. a teostatud uuring¹⁰ näitas, et Eestis on viimastel aastatel kõige enam tõusnud nn uuskogukondlikult mõtleivate inimeste osakaal, kelle üheks ühiseks väärtuseks on keskkonda hindav mõtteviis (Joonis 3.2).

⁷ Arenguseire Keskus, 2018. Tootlikkuse arengustsenaariumid 2035. Tallinn: Arenguseire Keskus. https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2018/08/tootlikkuse_arengustsenaariumid_2035_A4_veeb.pdf

⁸ Arenguseire Keskuse eksperdi Uku Varblase arvamus

⁹ Kohaliku kasu instrumentide analüüs 2019-2020. Praxis, kättesaadav <http://www.praxis.ee/tood/kohaliku-kasu-instrumendid/>.

¹⁰ Ainsaar jt, 2019. Väärtused kui inimvara ja nende seos ühiskonna arenguga. Arenguseire Keskus https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2019/02/V%C3%A4%C3%A4rtused-kui-inimvara-ja-nende-seos-%C3%BChiskonna-arenguga_2019-1.pdf

Joonis 3.2. Väärtusmuustrite rühmade muutused 2004–2016 (Allikas: Ainsaar jt, 2019. Väärtused kui inimvara ja nende seos ühiskonna arenguga. Arenguseire Keskus, 2019 joonis kättesaadav siit: https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2019/02/vaartusmuustrid_ajas_2019.pdf)

Väärtusmaailma muutused väljenduvad maapiirkondades aga sageli **elulaadimuutustena**, millel on mitu tahku. Maalähedane, „roheline“ elu- ja mõtteviis on muutnud maalised piirkonnad atraktiivseks elukohaks, seda sageli just noortele. Samas kasvab igapäevane ja perioodiline mobiilsus – suurenevad pendelrändeareaalid ning sagenevad ja laienevad vaba-aja liikumised. Muutused majandussektorites on toonud kaasa maapiirkondade kuvandi muutuse. Traditsioonilist tootmisele suunatud maapiirkonda (põllumajandus ja metsandus) võib vastandada tarbimisele suunatud maapiirkonnale (puhkus, loodus, turism), millest viimasel on noorte seas tunduvalt parem kuvand. On väidetud, et noored eelistavad nii elama asumiseks kui ka ettevõtlusega tegelemiseks maapiirkondi, kus peamiseks tegevusalaks ei ole tavapärane põllumajandus. Ka on välja toodud, et maal elamise puhul nähakse tihti selle lahutamatu osana ettevõtlusega tegelemist¹¹.

Ühiskondliku muutusena saab esile tuua töö iseloomu muutumist sealhulgas eriti paindlikud tööviisid ja nt **kaugtööna töötamise võimaluste laienemine**. Ka see annab võimaluse maapiirkondadele uute elanike lisandumiseks, kuid tulenevalt sellist tüüpi töökohtade vähesusest, ei too need iseenesest maale elama suurt hulka elanikke. Ka selliste töökohtade loomiseks eelduseks on kvaliteetse elukeskkonna olemasolu, mis on peamine, mis tõmbab kaugtöötajaid maale elama. Kaugtöö arengu jaoks on aga kriitilise tähtsusega **kiire interneti olemasolu**, mis on siiani enamus maapiirkondades kõigest unistus.

¹¹ Eesti Maaülikool, 2016. Maapiirkond noorte elu- ja ettevõtluskeskkonnana. https://www.envir.ee/sites/default/files/uuring-2016-noorettevotjad_maale_elama_maaeluministeerium.pdf

3.3.2 Arengustsenaariumid

Alljärgnevalt on analüüsitud piirkondade ettevõtluskeskkondade jätkusuutlikkust erinevate sotsiaalmajanduslike protsesside valguses. Analüüs tugineb Riigikogu juures tegutseva mõttekoja Arenguseire Keskuse poolt 2019. a koostatud regionaalse majanduse arengustsenaariumitele¹² (Joonis 3.3), nendel omakorda põhinevatele Lääne-Eesti piirkonnapõhisele regionaalse majanduse stsenaariumitele¹³ ning Arenguseire Keskuse eksperdi Uku Varblase eksperthinnangule. Arenguseire Keskuse poolt loodud **regionaalse majanduse arengustsenaariumid analüüsivad, kuidas võiks regionaalne majandus muutuda arvestades kahe peamise võtmeteguriga: säästlikkusega majanduses ja elulaadis ning tehnoloogilise arengu mõjuga majandustegevuse kontsentreerumise ja hajumise protsessidele.** Antud uuringu koostajad on stsenaariumite valguses mõtestanud, kuidas võiks välja näha Tori ja Põhja-Pärnumaa ettevõtluskeskkonna areng. Samas peab arvestama, et kuna ka valdade sees eristuvad erinevad piirkonnad - linnalähipiirkond, siirdepiirkonnad ja ääremaad - siis võib sama muutus ühes vallas aga erinevat tüüpi piirkondades kutsuda esile täiesti erinevaid tulemusi. Uuringu koostajad on hinnanud arengustsenaariumeid üldises mastaabis.

Joonis 3.3. Eesti regionaalse majanduse stsenaariumid (Allikas: Eesti regionaalse majanduse stsenaariumid: Lääne-Eesti aastal 2035. Arenguseire Keskus, 2020)

Juhul, kui jätkuvad tänased neoliberalistlikud poliitikad ja ühiskonnas domineerivad materialistlikud väärtused suures osas ei muutu, jätkub Eestis maapiirkondade tühjenemine ning rahvastiku, teadmiste ja uute tehnoloogiate kontsentreerumine Tallinnasse ning vähesemal määral ka Tartusse. Liikumine säästliku majandusmudeli poole toimub pigem aeglaselt läbi reguleerimise, kui et läbi nõudluse muutuse. Stsenaariumite autorid nimetavad sellist arengustsenaariumit **Suur-Tallinnaks**. Suur-Tallinna arengustsenaarium ei tööta hajaasustusega maa-valdadele suuremaid muutusi. Pigem on oodata ettevõtete

¹² Arenguseire Keskus, 2019. Eesti regionaalse majanduse stsenaariumid 2035. <https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2019/02/Eesti-regionaalse-majanduse-stsenaariumid-2035.pdf>

¹³ Arenguseire Keskus, 2020. Eesti regionaalse majanduse stsenaariumid: Lääne-Eesti aastal 2035. https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2019/02/2020_laane-eesti_stsenaariumid.pdf

ümberpaiknemist suurematesse keskustesse. Maapiirkondadesse jääb lihtsam töö ning ressursside väljavedu. Ilmselt ei ole sellises majandusmodelis oodata uuringus osalevates valdades kiiret biomajanduse arengut ning ressursside kõrgemat väärimdamist, kuna innovatsiooniks vajalike teadmistega kõrgemalt haritud spetsialistid koondusid suures osas jätkuvalt peamistesse keskustesse. Küll aga leiavad stsenaariumite autorid, et Pärnu linn võidab tänaste poliitikate jätkudes, eriti Rail Balticu kiire raudteeühenduse valmides, nii uut elanikkonda kui ka logistika- ja tootmisettevõtteid tulenevalt heast asukohast Riia ja Tallinna vahel. Seega jätkub ka Tori valla Pärnu linnalähedaste alade väärtuse tõus elu- ja ettevõtluskeskkonnana. Põhja-Pärnumaal jätkusid aga tänased iseloomulikud protsessid: rahvastiku vähenemine ja vananemine ning mingil määral ka suuremate ettevõtete ümberpaiknemine (sarnaselt Wendrega, kes viis oma Vändra tootmise Pärnusse).

Ka **Kasvukeskuste Eesti** arengustsenaariumis läheb hästi eelkõige Pärnul ja selle lähiajal. Siin aga tugevneb lisaks väärtuslikule elukeskkonnale ka Pärnu olulisus spetsialiseerunud teadmiste koondumiskohana. Pärnus on lootust kohapealseks tehnoloogiaõppeks, mis omakorda mõjutaks positiivselt Pärnu piirkonna ettevõtteid sh ka maapiirkondade ettevõtteid. Areneb jõudsamalt paindlik väiketootmine. Samas, kuna suurt muutust väärtusmaailmas ei toimu, jätkub maapiirkondade tühjenemine. Sellele arengusuunale on vaja aga poliitilist tuge (Euroopa Liidu suunal), mis soodustaks väikeettevõtluse eeliseid toetavate tehnoloogiate arengut. Siinses arengustsenaariumis saaks ka oodatud biomajandus vajaliku arengutõuke.

Ökokapitalistliku Eesti arengustsenaariumis jätkub Suur-Tallinnale sarnane majandusmodel, küll aga suuremate keskkonnanormidega, mis muudavad elu kalliks. Väikeettevõtetele käib keskkonnanormide täitmine üle jõu ning võitjaks on siin üldiselt suured ettevõtjad. Jätkub maapiirkondade tühjenemine, elu koondub pealinnaregiooni. Ka Pärnule ja selle lähialadele ei tööta sellised muutused midagi head, kuna elu kallidus ei anna Pärnu linnale võimalust oma soodsat positsiooni Tallinna ja Riia vahel just väärtusliku elukeskkonna pakkujana ära kasutada. Maapiirkondades domineerib veelgi rohkem ressursside väljavedu, kuna raha investeringuteks ning ressursside väärimdamiseks vajalikuks innovatsiooniks enamus Eesti ettevõtetel ei ole.

Ökologikondade Eesti arengustsenaarium teostuks juhul, kui majandust hakkaksid suunama keskkonnale suunatud väärtused: majandusmodel muutuks kohapõhiseks, väärtustataks lühikesi tootmisahelaid, ringmajandust, säästlikke liikumisviise. Nõudlus suureneks tuntavalt keskkonnasõbralike toodete järgi. Sellises majandusmodelis lisanduks kohaliku ressursi väärimdamisele keskenduvat biomajandust. Hoogu saaks hajaenergeetika ja sellega seotud tootmine. Ilmselt oleks selline majandusmodel kasulik kõikidele hajaasustuspriirkondadele sh ka uuringus osalevatele valdadele.

Seega on olenevalt poliitilistest suundumustest ja sotsiaalmajanduslikest trendidest Tori ja Põhja-Pärnumaa valdades võimalikud mitmesugused arengurajad. Viimasel aastal toimunud koroonaeepideemiast tulenevad suured muudatused on süvendamas tõenäosust, et kasvab majanduspriirkondade suletus ja üldine proteksionism. Kuigi sellega võib kaasneda ka positiivseid ilminguid (kohapealsete väärtuste tõus, kohaliku ressursi väärimdamine) võib eeldada, et majandusruumi ahendamine toob kaasa valdavalt negatiivsed mõjud just hajaasustusele. Küll aga suunatakse koroonatõttu suuremaid rahasid uute tehnoloogiate

kasutusevõtmisele, mis toob kaasa kiirema digitaliseerimise¹⁴ ning sellest on võimalik kasu lõigata ka Pärnumaa ettevõtetel.

3.3.3 Infrastruktuur

Pärnumaa piirkondade ettevõtluskeskkonna arengut mõjutavad mitmete infrastruktuuriobjektide eeldatavad valmimised lähima 10–15 aasta jooksul. Neist olulisim on **Rail Balticu raudtee koos Pärnu raudteejaama ja Pärnu kaubajaamaga**. Arvestatavat mõju avaldaksid ka Via Baltica 4-realiseks ehitamine, Via Baltica Pärnu ümbersõidu valmimine ja Pärnu lennujaama kaasajastamine.

Pärnu võidab Rail Balticu valmimise järgselt heast asukohast Riia ja Tallinna vahel, seda eriti sobiva elukohana kahes suurlinnas töötavatele inimestele¹⁵. Raskem on ette näha, kuidas Rail Baltic võiks mõjutada kavandatavate teiste Pärnumaa peatuste arenguid. **Elanikkonna ligimeelitamiseks on vaja parendada peatuste ümbruses infrastruktuuri, nt rajada ca 5 km raadiuses rongipeatustest hea kvaliteediga turvalised rattateed** (5 km on vahemaa, mida inimesed on meelsasti nõus jalgrattaga läbima). Peatused peavad võimaldama mitmekesisest kasutust – lisaks autode parkimisvõimalusele ka korralikke jalgrattaparklaid ning varjualusega ooteplatvorme.

Kindlasti on Rail Balticu valmimisel **positiivne mõju ka turismi arengule** suurendades turistide arvu Pärnu linnas. Ka linnast väljas asuvatel turismisihtkohtadel on siin võimalus külastajate arvu suurendada kui potentsiaalsete ühepäevaste väljasõitude sihtkohtadena. Kuna mõlema valla turismi pakkumine on tänasel päeval pigem vähearenenud, siis on siin potentsiaali arenguteks piisavalt. Samas eeldab turismi arendamine tugevat **koostööd turismiettevõtjate vahel** sh eriti Pärnu linna turismiettevõtjatega.

Tootmisettevõtetele avaldab aga mõju **Rail Balticu kaubajaama valmimine**. See annab ühelt poolt võimaluse olemasolevatele ettevõtetele paremaks veoteenuseks Eestist kaugemal asuvate Euroopa turgudega sh ka Pärnust kaugemal paiknevatele ettevõtetele¹⁶ (vt ka Lisa 1). Samas loob Pärnu kaubajaama valmimine võimaluse ka uutele ettevõtetele, kelle jaoks ongi oluline kvaliteetne ja kiire veoteenus nii ressursside kohaleveol kui ka valmiskauba transpordil¹⁷. Tähtis on siinkohal näha ette Rail Balticu kaubaterminali läheduses tootmiseks ja laopindadeks sobivaid alasid. Kuna Rail Balticu Pärnu kaubaterminali detailplaneeringu lähteülesande järgi¹⁸ on kaubaterminali juurdepääs lahendatud Niidu tööstusala poolt ning kaubaterminal paikneb suures ulatuses tundliku Rääma raba piirkonnas, ei näe käesoleva uuringu autorid vajadust rajada kaubaterminali lähialadele suures mahus uusi tootmisalasid. Seda eriti arvestades, et Pärnu linnastus on piisavalt tootmisalasid, kus on veel ka vabasid maa-alasid uute ettevõtete

¹⁴ Arenguseire Keskuse eksperdi Uku Varblase arvamus

¹⁵ https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2019/02/2020_laane-eesti_stsenaariumid.pdf

¹⁶ Terk, E. jt 2019. „Rail Baltica trassikoridori koostalitlusvõime võimalused teiste logistikakanalitega“. <https://rbestonia.ee/wp-content/uploads/2019/06/Rail-Baltica-trassikoridori-koostalitlusv%C3%B5ime-v%C3%B5imalused-teiste-logistikakanalitega.pdf>

¹⁷ Seda on kinnitanud käesoleva uuringu raames toimunud ümarlaval ka Tori ja Põhja-Pärnumaa valdade ettevõtjad.

¹⁸ Vt <https://www.torivald.ee/rail-balticu-kaubajaama-dp>

paiknemiseks (sh Niidu tööstusalal) ning esmajärjekorras tuleks keskenduda olemasolevate ettevõtlusalade edasiarendamisele.

Via Baltica 4-realiseks ehitamine ning Pärnu ümbersõidu valmimine, kiirendab kaupade ja inimeste liikumist erinevate sihtkohtade vahel. Täna veelgi atraktiivsemaks muutuvad Via Balticalt kergesti ligipääsetavad ettevõtlusalad. Seda arvestades on 4-realise Via Baltica valmimisel suurem mõju ettevõtlusaladele, mis paiknevad Pärnu ja Tallinna vahel lihtsasti ligipääsetavates asukohtades nagu nt Sauga, Halinga ja Libatse. Need ettevõtlusalad võivad kiirema ligipääsu osas kaubavedudel Tallinna suunal. Eriti on oluline on aga ajaline võit, mida pakub kiirem maantee töötajatele ning seega lihtsustab see töötajate leidmist Pärnust kaugemal asuvatel ettevõtlusaladel (Libatse, aga ka Halinga). Kiiremast ühendusest tulenev ajaline võit lubab aga linnast veelgi kaugemal elada, ning ilmselt suureneb siin kvaliteetset ja soodsat elukeskkonda pakkuvate kohtade väärtus uuelanike seas (nt Pärnu-Jaagupi).

3.3.4 Inimkapital

Kuigi mitmed tulevikutrendid võivad mõjutada nii maapiirkondade, eriti aga oluliste infrastruktuuriobjektide lähedaste alade arengut toetavalt¹⁹, siis reaalsuses **sõltub uuenduste vastuvõtmine ning uute majandusharude ja tehnoloogiate rakendumise kiirus tugevalt koha omapärasest. Kriitiliseks võib siinses keskkonnas saada sobiva inimkapitali olemasolu**. Siin on probleemiks nii noorte väljaränne ja rahvastiku vananemine (Põhja-Pärnumaal, vt ptk 4.1.2), mistõttu tööealisi inimesi on piirkonnas järjest vähem. Samuti on kitsaskohaks uute tööstusharude jaoks **sobilike spetsialistide puudus**.

Siinkohal on olulised just Pärnu linna suundumused, kus täna püüakse luua **tehnoloogilisest sh kõrgtehnoloogilisest ja IT-alasest õppest** ning seetõttu ka vastavate teadmistega inimestest. Keskusest kaugemal asuvad ettevõtted sõltuvad aga muutustest, mis leiavad aset lähiaegadel Pärnu linnas. Uued kõrgetehnoloogilised majandusharud eeldavad ettevõtete, haridus- ja teadusasutuste ning avaliku sektori omavahelist koostööd. Selliste koostöövõrgustike tekkeks on suurem tõenäosus suuremates linnades. Linnade tagamaadele jõuavad sellest koostööst tulenevad muutused viibega.

Suuremate keskuste ümbruses asuvad vallad saavad pakkuda aga võimalikele uutele talentidele **head elukeskkonda**. Eestis domineerib endiselt linnastumine ja eeslinnastumine, elanikkond kahaneb maapiirkondades. Lääne-Euroopa arengud lubavad prognoosida elukoharändes toimuvaid peatseid muutusi. Suurte linnade elukeskkonna halvenemise (nt liikluskooormuse tõus, kinnisvara kallinemine, segregatsioon) ja ka väärtusmaailmade muutumise tulemusel tekib noorte väljarändele vastukaaluks pere loomise eas tagasiränne, kus suundutakse suurlinnadest puhtamat ja turvalisemat elukeskkonda pakkuvatesse väikeasulatesse või hajaasustusse. Ka Eestis esineb sellist rändesuuna muutust²⁰, aga selle mõju on arvatavasti siiski veel üsna väike. Siin saavad vallad kaasa aidata, **parandades mitmekesise ajalooga vanade keskuste elukeskkonda, tagades kvaliteetse ja mitmekesise põhihariduse olemasolu ning hoides väga häid transpordivõimalusi maakonna- ja piirkondlike keskustega ning pealinnaga**. Oluline on ka pidev **maineparandus**, eriti vallas elavate noorte seas ning kontaktide hoidmine noortega ka õpirändele siirdudes. Selleks, et õpirändele siirduv noor oleks ka hiljem oma kodukohast

¹⁹ Arenguseire Keskuse eksperdi Uku Varblase arvamus

²⁰ Vt nt Tammur, Alis, 2019. Siserände suundumused maakondades. Kogumikus: Eesti piirkondlik areng. 2018 Noored Eestis. Statistikaamet .

huvitatud, peab tal olema oma kodukohast palju positiivseid mälestusi, häid sotsiaalseid sidemeid ning hea ettekujutus kodukohast ka väljapool oma igapäevast keskkonda. Näiteks saab kaasa aidata **noorte ja ettevõtjate vaheliste kontaktide soodustamisega** töövarjupäevade või praktikate korraldamisega. Noorte sidet kodukohaga ja ettevõtjatega, et tagada ettevõtjatele järelkasv, saab aga toetada ka spetsiaalsete **haridusstipendiumitega** (nt valla ja ettevõtjate koostööna)²¹.

Haritud piirkonnast pärit spetsialistidega tasub aga kontakti hoida ka pärast väljarändamist, hoides nii piirkonda avatuna uutele teadmistele ning soodustades ka tagasipöördumist. Sarnaseid mudeleid (nn regionaalseid sotsiaalseid võrgustikke) kasutatakse näiteks Šveitsis ääremaalistes mägede piirkondades, kus väljakutseks on samuti noorte väljaränne²². Selliste võrgustike aluspõhimõtteks on arusaam, et inimesi ei motiveeri ainult majanduslikud aspektid, vaid olulist rolli mängivad ka kultuurilised, sotsiaalsed ja sümboolsed seosed päritolu piirkonnaga. Ehitades nendele tähendustele sotsiaalseid võrgustikke, mis pakuvad väljarännanutele tugevamat sidet kodukohaga, on võimalik lähendada inimesi ka pärast väljarändamist ning võita nii kasulikke teadmisi, uusi kontakte, aga ka uusi elanikke.

²¹ Vt nt <https://opleht.ee/2018/11/ettevotted-toetavad-kutseoppijaid-stipendiumiga/>

²² Vt nt Patrick Rérat & Hugues Jeannerat (2014) Peripheries, Mobilities and e-Technologies: The Rise of Regional Social Network Policies, *disP - The Planning Review*, 50:1, 33-42

4 TORI JA PÕHJA-PÄRNUMAA VALLA ÜLEVAADE

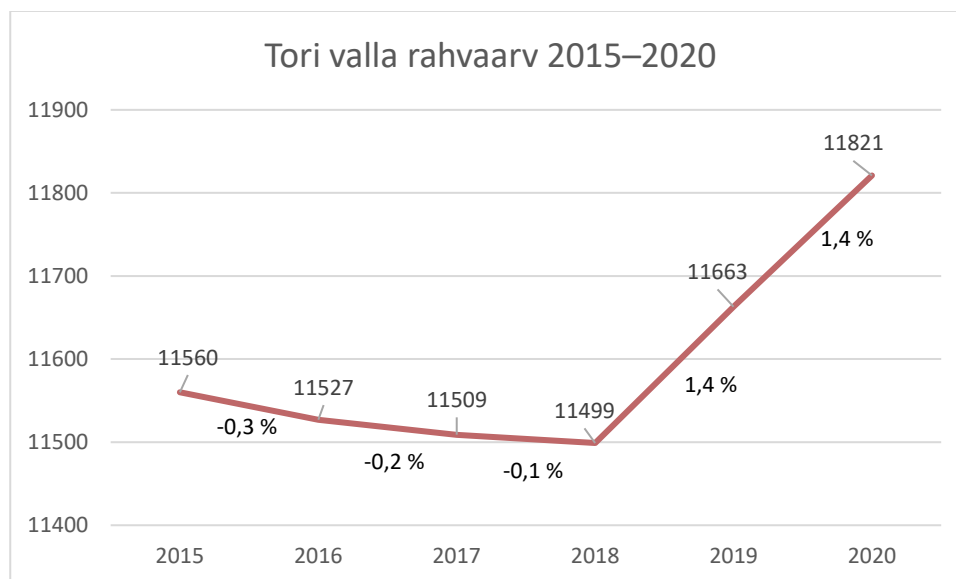
4.1 Rahvastik

4.1.1 Tori valla rahvastik

Tori vallas elab 1. jaanuari 2020 seisuga 11 821 inimest (Tabel 4.1, Joonis 4.1). Rahvaarv on **suhteliselt stabiilne**, kuigi on märgata, et varasem rahvastiku kahanemine on viimastel aastatel **pöördunud kasvu suunas** – näiteks võrreldes 2019. aastaga on 2020. aastal valla rahvaarv kasvanud 1,4 % võrra. Valla suurima asula – Sindi linna rahvaarv on samal ajal aga vähenenud, kuigi see vähenemine on pidurdunud.

Tabel 4.1 Rahvaarvu muutus aastatel 2015–2020 Tori vallas ja Sindi linnas (Andmed: Statistikaamet 2020)

Rahvaarv	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Tori vald kokku	11 560	11 527	11 509	11 499	11 663	11 821
Sindi linn	3944	3891	3845	3838	3806	3790
Rahvaarvu muutus aastas võrreldes varasema aastaga						
Tori vald kokku		-0,3 %	-0,2 %	-0,1 %	1,4 %	1,4 %
Sindi linn		-1,3 %	-1,2 %	-0,2 %	-0,8 %	-0,4 %

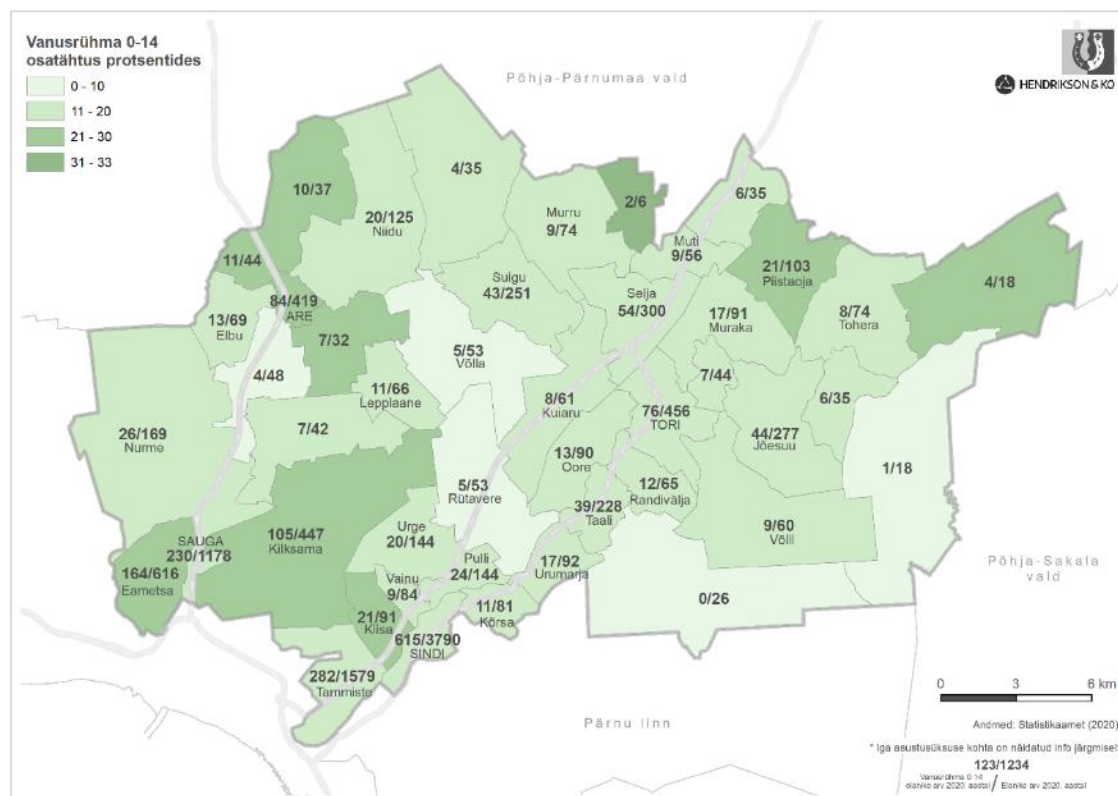

Joonis 4.1. Tori valla rahvaarvu muutus aastatel 2015–2020 (Andmed: Statistikaamet, 2020)

Laste osatähtsus, mis 2020. aasta alguses oli 17,7 % rahvastikust, on suurem nii Eesti keskmisest (16,5 %) kui ka Pärnumaa keskmisest (16,1 %) ning on viimastel aastatel püsivalt tõusnud (Tabel 4.2, Joonis 4.2). Silma paistab **nooremaeliste koondumine Pärnule lähemal olevatesse asulatesse**, aga ka Are aleviku ümbrusesse. Samas on **tööealise elanikkonna osatähtsus vähenenud** (60,9 %-lt 59,6 %-le võrreldes 2016. aastaga), kuigi **tööealise elanikkonna koguarv on viimastel aastatel tõusnud** olles 2020. aasta alguses 7042.

Tabel 4.2. Laste ning tööealiste osatähtsuse muutus Tori vallas (Andmed: Statistikaamet, 2020)

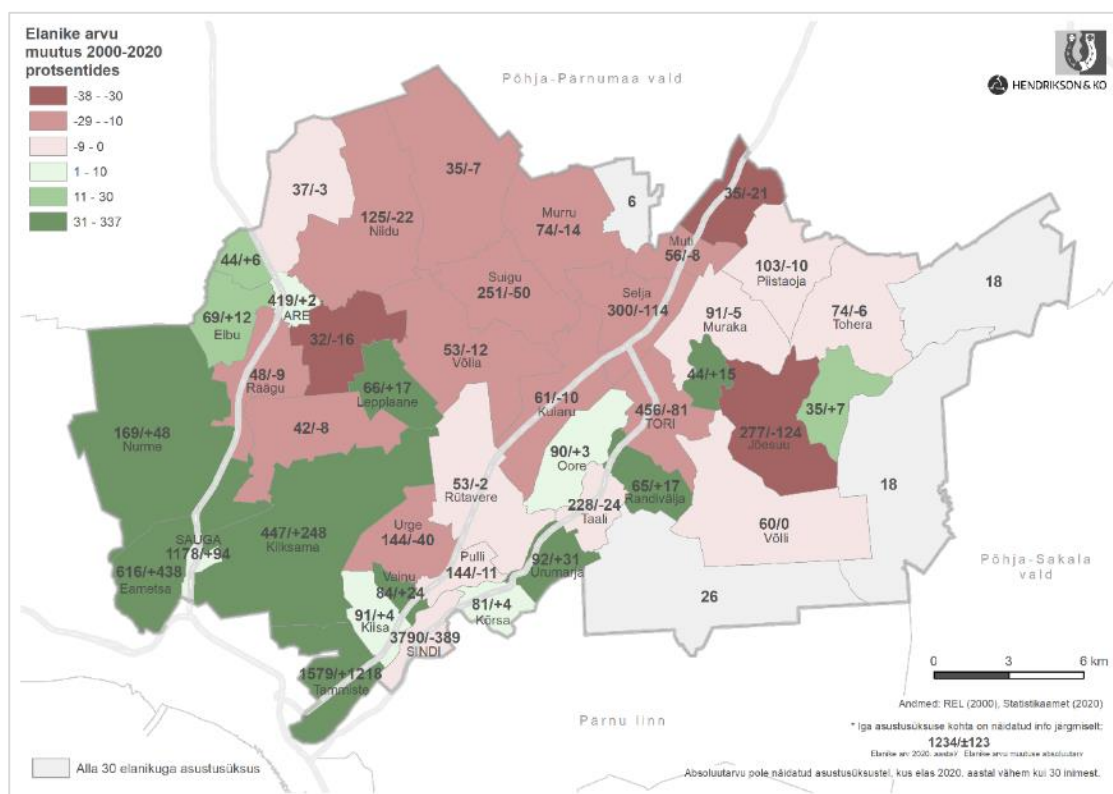
	2016	2017	2018	2019	2020
0–14 vanusegrupp	1917	1940	1937	2004	2097
0–14 vanusegrupi osatähtsus	16,6 %	16,9 %	16,8 %	17,2 %	17,7 %
19–64 vanusegrupp	7018	6973	6942	7018	7042
19–64 vanusegrupi osatähtsus	60,9 %	60,6 %	60,4 %	60,2 %	59,6 %

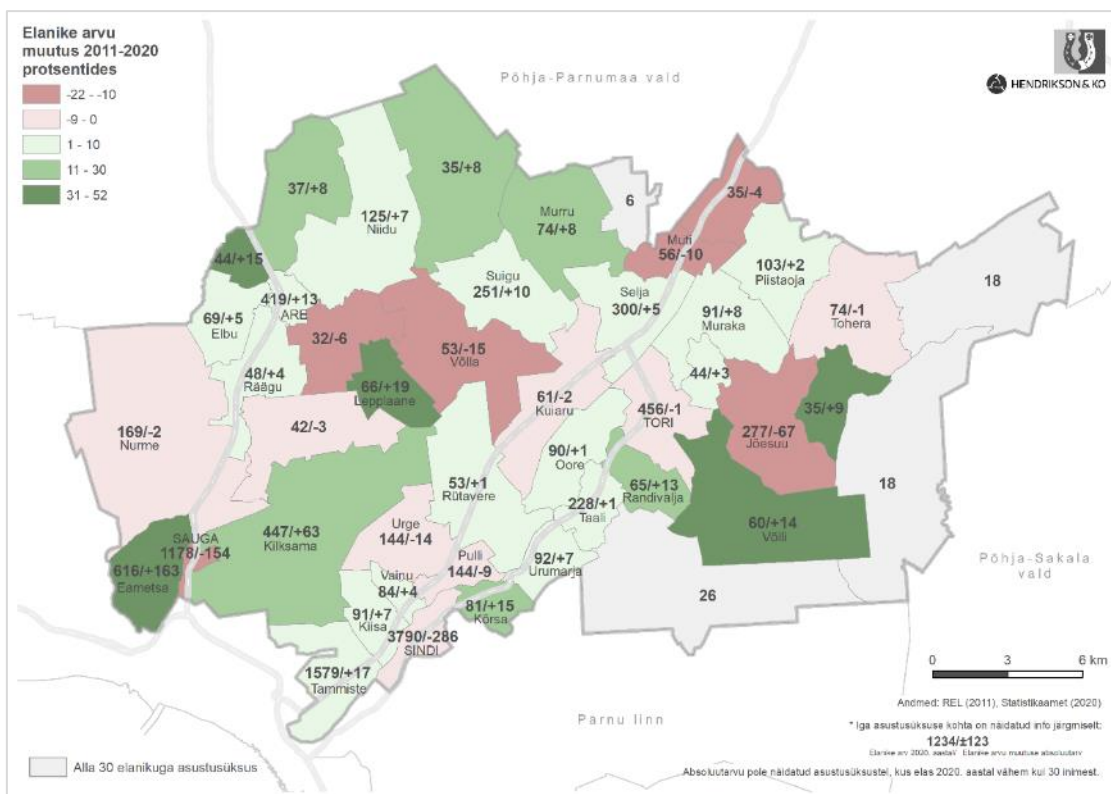
Joonis 4.2. Tori valla 0–14 aastaste vanuserühma osatähtsus (Andmed: Statistikaamet, 2020)

Tori valla suurima elanikkonnaga asulad on Sindi linn (3709 elanikku), Tammiste küla (1579), Sauga alevik (1178), Tori alevik (456), Eametsa küla (616) ja Are alevik (419) (Joonis 4.3). Rahvaarv on aastatel 2000–2020 kõige enam kasvanud linnalähedastes asulates peamiselt Pärnu linna valglinnastumise tulemusel (nt Tammiste ja Eametsa). Erandina on erinevalt teistest linnalähedastest asulates Sindi linna elanikkond pikemat aega vähenenud, kuigi vähenemise kiirus näitab viimastel aastatel aeglustumise märke (Tabel 4.1). Aastatel 2011–2020 on hakanud

kasvama ka linnast natuke kaugemal asuvate maaliste asulate rahvaarv (Joonis 4.4). Seega on märgata, et lisaks linnalähedastele uute eramajade piirkondadele on väärtustama hakatud ka Pärnu linnast natuke kaugemal paiknevaid asulaid. Põhjuseks on siin ilmselt nii linnast kaugemal asuvates asulates odavama kinnisvara olemasolu, aga ka teede kvaliteedi tõstmisest tulenev ajavõit kaugematest piirkondadest Pärnusse tööle käies. Oma osa võib mängida ka sobivate töökohtade olemasolu linnast väljas – nt Jõesuu külas paiknev osaühing Säästke või ka Sindi ja Sauga ettevõtted.

Joonis 4.3. Tori valla elanike arvu muutus aastatel 2000–2020 (Andmed: Statistikaamet, 2020)

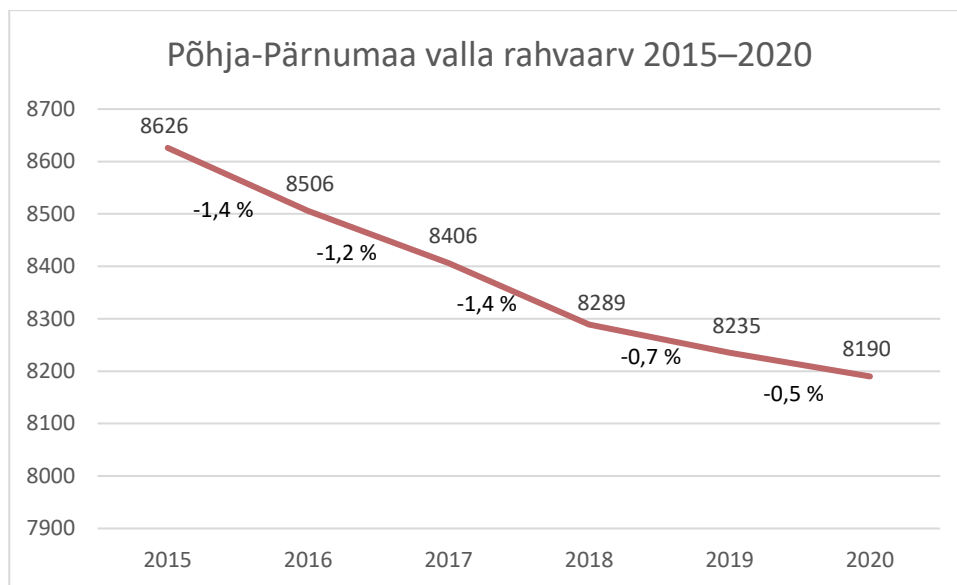
Joonis 4.4. Tori valla elanike arvu muutus aastatel 2011–2020 (Andmed: Statistikaamet)

4.1.2 Põhja-Pärnumaa valla rahvastik

Põhja-Pärnumaa vallas elab 1. jaanuari 2020 seisuga **8 190 inimest** (Tabel 4.3, Joonis 4.5). **Rahvaarv väheneb** ca 1 % võrra aastas, samas on **vähenedmine viimastel aastatel aeglustunud**, olles 2020 aastal 0,5 % väiksem võrreldes 2019. aastaga.

Tabel 4.3. Põhja-Pärnumaa valla rahvaarvu muutus 2015–2020 (Andmed: Statistikaamet)

Rahvaarv	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Põhja-Pärnumaa vald	8626	8506	8406	8289	8235	8190
Rahvaarvu muutus aastas võrreldes varasema aastaga						
Põhja-Pärnumaa vald		-1,4 %	-1,2 %	-1,4 %	-0,7 %	-0,5 %

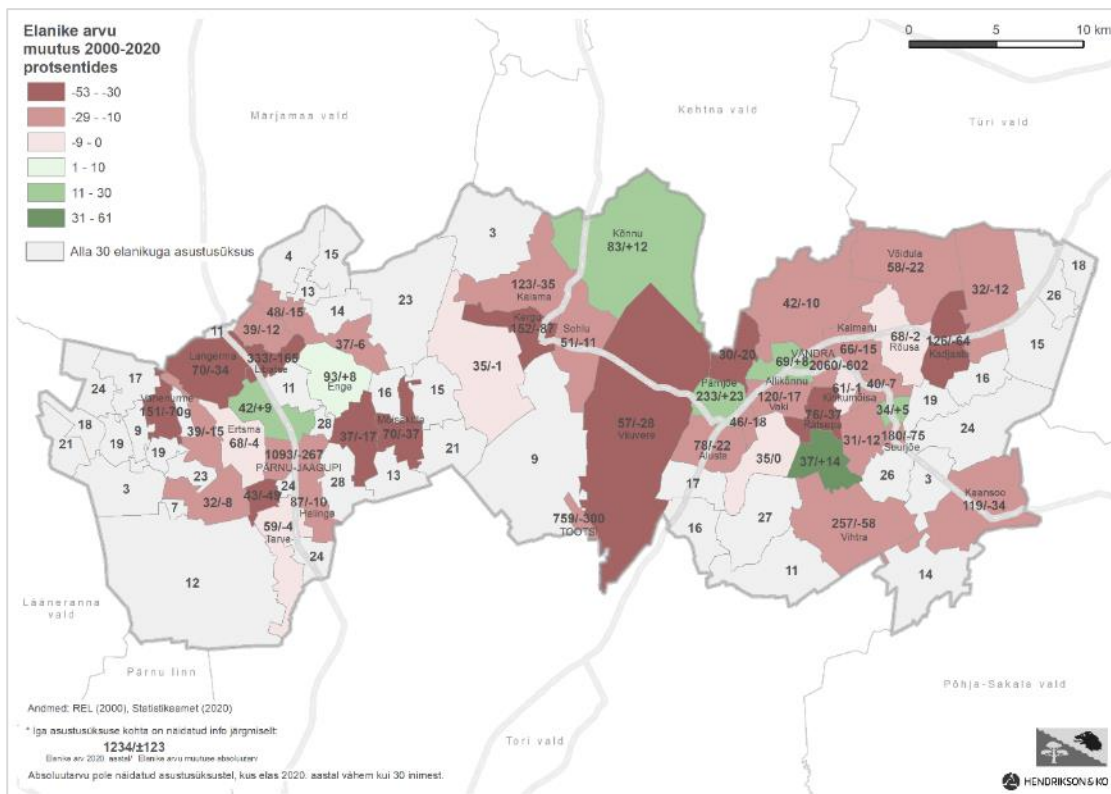

Joonis 4.5. Põhja-Pärnumaa rahvaarv 2015–2020 (Andmed: Statistikaamet, 2020)

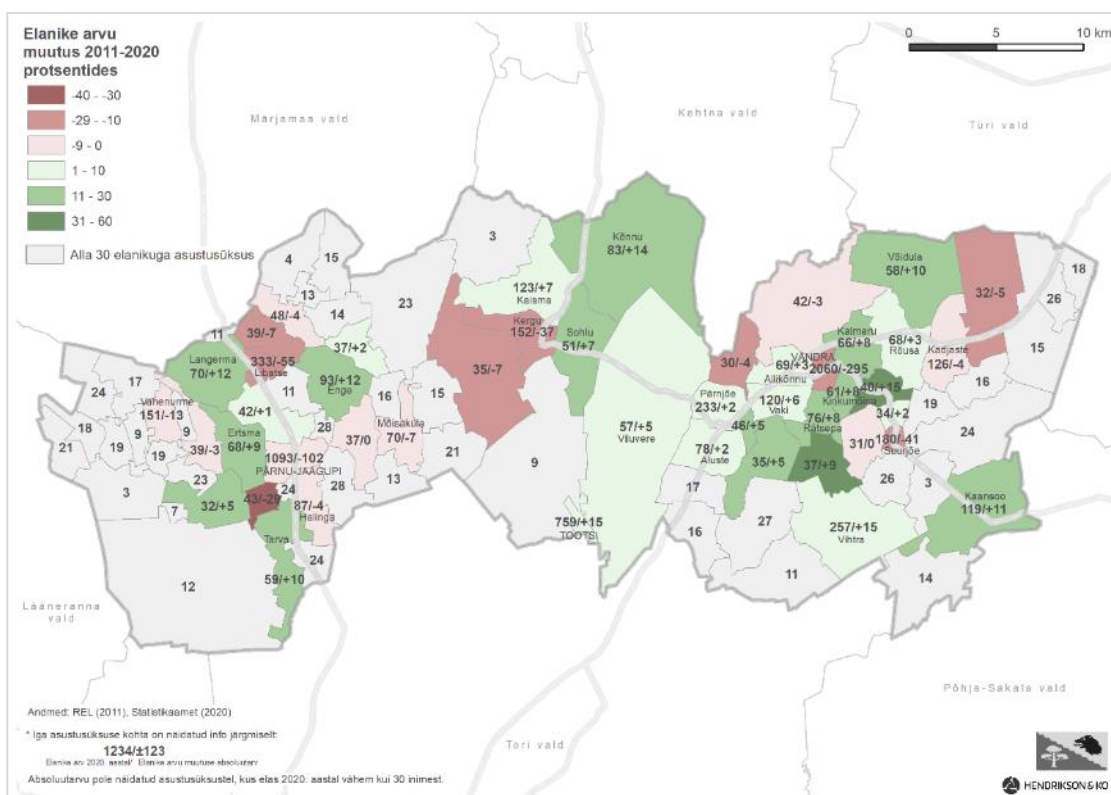
Põhja-Pärnumaa vallas on **keskmise noorte osatähtsus madalam nii riigi keskmisest (16,7 %) kui ka maakonna keskmisest (16,1 %)**, olles 2020. aasta alguses **14,1 %**. Samas on nii noorte koguarv kui ka **noorte osatähtsus võrreldes 2016. aastaga tõusnud** (Tabel 4.4). Suurema noorte osatähtsusega asulate paiknemise puhul ei saa välja tuua selget seaduspära (Joonis 4.6). Samal ajal on vähenenud tööealise elanikkonna arv ca 400 inimese võrra ning tööealise elanikkonna osatähtsus on vähenenud 61,1 %-lt 58,5 % -ni.

Tabel 4.4. Laste ning tööealiste osatähtsuse muutus Põhja-Pärnumaa vallas (Andmed: Statistikaamet, 2020)

	2016	2017	2018	2019	2020
0–14 vanusegrupp	1093	1098	1104	1124	1151
0–14 vanusegrupi osatähtsus	12,8 %	13,1 %	13,3 %	13,6 %	14,1 %
19–64 vanusegrupp	5197	5081	4958	4869	4788
19–64 vanusegrupi osatähtsus	61,1 %	60,4 %	59,8 %	59,1 %	58,5 %

Joonis 4.7. Põhja-Pärnumaa valla elanike arvu muutus aastatel 2000–2019 (Andmed: Statistikaamet)

Joonis 4.8. Põhja-Pärnumaa valla elanike arvu muutus aastatel 2011–2019 (Andmed: Statistikaamet)

4.2 Ettevõtluskeskkond

4.2.1 Tori valla ettevõtluskeskkond

Analüüs põhineb ettevõtete registreerimise aadressidel, mitte tegelikul tegutsemise asukohal, mistõttu annavad antud andmed ettevõtluse tegeliku olukorra kohta infot ainult sel määral, kui palju registreerimise ja tegeliku tegutsemise aadress kattuvad.

Tori vallas on Äriregistri andmetel kokku 632 töökohti pakkuvat ettevõtet (Tabel 4.5)²³. Kõige enam on vallas ettevõtete liikidest äriühinguid – kokku 579. Valitsus- ja riigiasutusi on 21, FIE-sid 18 ning mittetulundusühinguid 14. Kõige enam töötajaid on äriühingutes – kokku 2499 (35 % tööealisest elanikkonnast). Kohaliku omavalituse asutustes töötab kokku 499 inimest, mittetulundusühingutes 57 ning FIE-des 44 inimest. Kokku on Tori vallas 3099 töökohta (töötajate arvu järgi) ehk **töökohti pakutakse 44 %-le Tori valla tööealisest elanikkonnast (7042)**, mis tähendab, et üle poole inimestest on sunnitud tööd leidma vallast väljapoolt. Samas, arvestades, et tegemist on Pärnu linna lähitagamaaga, ei ole see elanikele suur väljakutse otsida sobivat tööd mujalt Pärnu linnastust.

Tabel 4.5. Tori valla ettevõtete liigid ettevõtete arvu ja töötajate arvu järgi (Andmed: Äriregister, 2020)

Ettevõtte liik	Ettevõtteid	Töötajaid	% tööealisest elanikkonnast
Äriühing	579	2499	35,49 %
FIE	18	44	0,01 %
Mittetulundusühing	14	57	0,01 %
Valitsus- ja riigiasutus	21	499	0,07 %
Kokku	632	3099	44,01 %

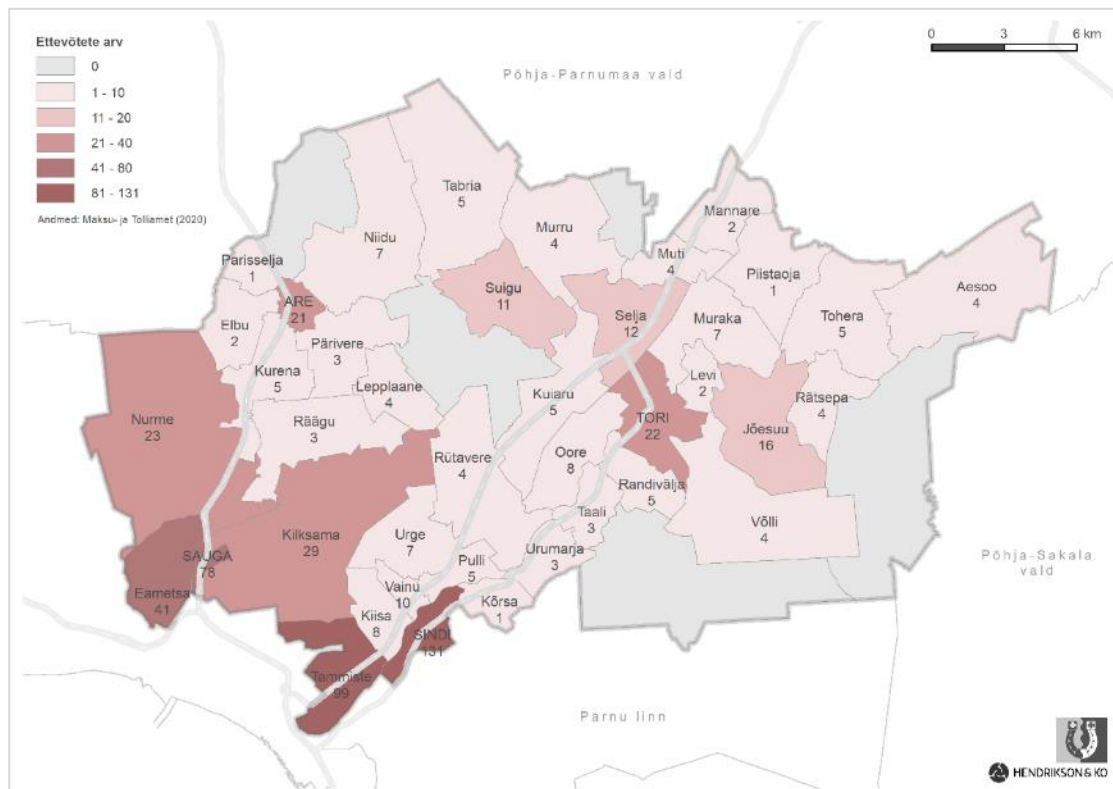
Vaadates ettevõtete paiknemist registreerimise aadressi järgi, on märgata, et **enim töötajatega ettevõtteid koondub Pärnu linnale lähemal asuvasse asulatesse** (Joonis 4.9), kus elab ka kõige rohkem elanikke: Sindis on 131 ettevõtet, Tammistes 99 ettevõtet, Saugas 78 ettevõtet, Eametsas 41 ettevõtet, Kilksamal 29 ettevõtet ja Nurmes 23 ettevõtet. Pärnu linnast kaugemale

²³ Analüüsis vaadatakse ainult ettevõtteid, mille töötajate arv oli vähemalt 1, seega jäävad analüüsist välja töötajateta majanduslikult aktiivsed üksused.

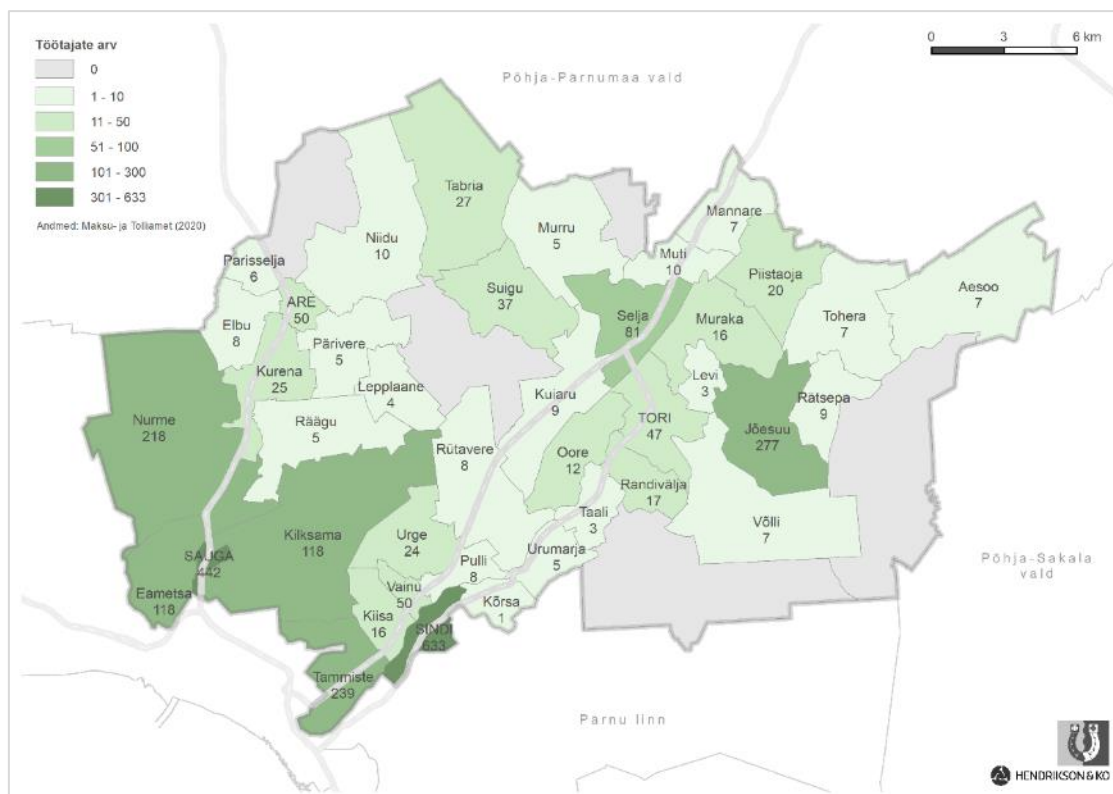
Antud uuringus jäetakse järgnevast analüüsist välja valitsus- ja riigiasutuste andmed (st ka omavalitsuste hallatavad asutused), et saada parem ülevaade just erasektorist.

jäävatest asulatest on aga oluliselt vähem ettevõtteid: Are (21 ettevõtet), Tori (22), Jõesuu (16), Selja (12) ja Suigu (11).

Nii nagu ettevõtted **koonduvad ka töökohad üldiselt Pärnule lähemal asuvasse asulatesse** (Joonis 4.10). Enim töökohti on Sindi ettevõtetel – kokku on ettevõtetes 633 töötajat – ja Sauga ettevõtetel –442 töötajat. Samas paistab siin silma ka 277 töötajaga väike Jõesuu küla, kus paikneb üle 200 inimese rakendav Tori valla suurim tööandja – puituksi ja aknaid tootev osaühing Säästke.

Joonis 4.9. Tori valla ettevõtete arv asustusüksustes (Andmed: Äriregister, 2020)

Joonis 4.10. Tori valla asustusüksustesse registreeritud ettevõtete töötajate arv kokku (Andmed: Ärireister, 2020)

Enamus Tori valla ettevõtteid on suuruse poolest väga väikesed (mikroettevõtted) ehk nende töötajate arv jääb alla 10 (Tabel 4.8). Selliseid ettevõtteid on kokku 558 ehk 91% kõikidest registreeritud ettevõtetest ja need pakuvad kokku 45 % kõikidest töökohtadest. Seejuures on 33 % töökohtades 2–9 töötajaga ettevõtetes. Suurettevõtted, mille töötajate arv on üle 250, Tori vallas puuduvad. Keskmise suurusega ettevõtteid on 4 ja nendes asub 17 % kõigist valla töökohtadest. Neist suurim on Jõesuus paiknev osaühing Säätke. Ülejäänud keskmise suurusega ettevõtete, kergetööstuses tegutsevate – Aktsiaselts Qualitex, Danspin AS ja Fein-Elast Estonia OÜ – töötajate arv jääb alla 100 ning need paiknevad Sindi linnas. Väikeettevõtteid on Tori vallas kokku 49 ehk 8 % kogu ettevõtete arvust ning neis paikneb 39 % kõikidest vallas asuvatest töökohtadest. **Seega domineerivad Tori valla töökeskkonnas väikesed ettevõtted ning üksikud suured ettevõtted.**

Kuna antud analüüs põhineb ettevõtete registreerimise aadressidel, mitte tegelikul tegutsemise asukohal, siis üks võimalus olemasolevate andmete hindamiseks on võrrelda äri- ja tootmismaale ning elumumaale registreeritud ettevõtete osakaalu kogu ettevõtete arvust. Selline analüüs aitab välja tuua maakasutuse iseloomu valdades ning vastavalt sellele seada ettevõtluse arengut toetavad tingimused.

Tabelites 4.6 ja 4.7 on võrreldud äri- ja tootmis- ning elamumaale registreeritud ettevõtete ja töötajate andmeid nii registreerimise asukohtade kui ka EMTAKi²⁴ tegevusalade järgi. Nagu

²⁴ EMTAK - Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaator

tabelist 4.6 on näha, on äri- ja tootmismaadele registreeritud 71 ettevõtet ehk 12 % kõikidest töökohti pakkuvatest ettevõtetest. Kokku on neil ettevõtetel 1087 töötajat ehk 42 % kogu töötajate arvust. Vaadates siia juurde ka tabeli 4.8 andmeid, saab järeldada, et äri- ja tootmismaadele on registreeritud pigem suuremad ettevõtted, sealjuures kõik enam kui 50 töötajaga ettevõtted (kokku 4 ettevõtet). Samas 10–50 töötajaga ettevõtetest on äri- ja tootmismaadele registreeritud ainult 35 %. Nagu tabelist 4.8 selgub, kehtib Tori vallas seaduspära, et mida väiksema töötajate arvuga ettevõtte seda vähem tõenäolisemalt on see registreeritud äri- ja tootmismaale ning suurema tõenäosusega elamumaale. Enim ettevõtteid on äri- ja tootmismaale registreeritud Sauga alevikus (14 ettevõtet) kokku 183 töötajaga ja Sindi linnas (11) kokku 329 töötajaga. Elamumaale on enim ettevõtteid registreeritud peamiselt linnaäärsetes asulates, sh ka suhteliselt suuri ettevõtteid, mis arvatavasti tegutsevad teistel aadressidel. Näiteks on Sauga aleviku Hirvela tänava kortermajadesse registreeritud kokku 22 ettevõtet, millel on kokku 119 töötajat, sealjuures on sinna registreeritud ka kolm ehituses tegutsevat ettevõtet kokku 74 töötajaga. Selline tendents viitab pigem linnaäärsete asulate elanike suuremale ettevõtlikkusele (eriti uute elamupiirkondade elanike seas), kus ilmselt erinevatel põhjustel (nt tegutsemine rendipindadel või asukohast sõltumatu ettevõtlus) registreeritakse loodavad ettevõtted oma elukohta.

Tegevusala järgi on Tori valda registreeritud enim ettevõtteid (146) ehituse valdkonnas (Tabel 4.6) pakkuvas töös kokku 568 inimesele. Veel enam töökohti pakuvad aga töötleva tööstuse ettevõtted (54 ettevõtet) – kokku 718 inimesele. Seega on vallas pakutavatest töökohtadest ligi 50 % ehituse ja töötleva tööstuse valdkonnas.

Tootmis- või ärimaa sihtotstarbega katastriüksustele registreeritud 71-st ettevõttest on enim töötleva tööstuse ettevõtteid – kokku 21 ettevõtet 640 töötajaga (Tabel 4.7). Sellest võib järeldada, et suuremad töötleva tööstuse ettevõtted paiknevad üldjuhul tootmismaa sihtotstarbega katastriüksustel. Ülejäänud tegevusaladest on suhteliselt palju ettevõtteid tootmis- või ärimaa sihtotstarbega maa-aladel ka hulgi- ja jaekaubanduse ning mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkonnas (14 ettevõtet kokku 108 töötajaga) ning mäetööstuses (3 ettevõtet kokku 87 töötajaga). Kõigis ülejäänud tegevusvaldkondades on reeglina tootmis- või ärimaadele registreeritud ettevõtteid pigem väga vähe.

Tabel 4.6. Tori valla äri- ja tootmismaa ning elamumaa sihtotstarbega maa-aladele registreeritud ettevõtted asulate järgi (Andmed: Äriregister, Maaamet, 2020)

Haldusüksus	Ettevõtteid kokku	Ettevõtteid äri- ja tootmismaadel		Ettevõtteid elamumaal		Töötajaid kokku	Töötajaid äri- ja tootmismaadel		Töötajaid elamumaal	
		% koguarvust		% koguarvust			% koguarvust		% koguarvu st	
Sindi linn	131	11	8 %	115	88 %	633	329	52 %	276	44 %
Tammiste küla	99	1	1 %	91	92 %	239	2	1 %	195	82 %
Sauga alevik	78	14	18 %	61	78 %	442	183	41 %	254	57 %
Eametsa küla	41	1	2 %	36	88 %	118	2	2 %	109	92 %
Kilksama küla	29	7	24 %	16	55 %	118	63	53 %	27	23 %
Nurme küla	23	6	26 %	8	35 %	218	134	61 %	53	24 %
Tori alevik	22	6	27 %	12	55 %	47	10	21 %	16	34 %
Are alevik	21	3	14 %	13	62 %	50	9	18 %	33	66 %
Jõesuu küla	16	7	44 %	3	19 %	277	229	83 %	4	1 %
Selja küla	12	2	17 %	5	42 %	81	65	80 %	7	9 %
Suigu küla	11	5	45 %	6	55 %	37	31	84 %	6	16 %

Vainu küla	10		0 %	5	50 %	50		0 %	36	72 %
Alla 10 ettevõttega asulad kokku	116	8	7 %	31	27 %	264	30	11 %	60	23 %
Kokku	611	71	12 %	402	66 %	2600	1087	42 %	1076	41 %

Tabel 4.7. Tori valla äri- ja tootmismaa ning elumaa sihtotstarbega maa-aladele registreeritud ettevõtted EMTAKi tegevusalade järgi (Andmed: Äriregister, Maksu- ja Tolliamet, Maa-amet, 2020)

EMTAKi tegevusala	Ettevõt- teid kokku	Ettevõtteid äri- ja tootmismaadel		Ettevõtteid elamumaal		Töötajaid kokku	Töötajaid äri- ja tootmismaadel		Töötajaid elamumaal	
		% kogu- arvust		% kogu- arvust			% kogu- arvust		% kogu- arvus t	
Ehitus	146	7	5 %	119	82 %	568	52	9 %	465	82 %
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	91	8	9 %	46	51 %	269	66	25 %	98	36 %
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	67	14	21 %	42	63 %	217	101	47 %	88	41 %
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	57	2	4 %	48	84 %	102	6	6 %	86	84 %

EMTAKi tegevusala	Ettevõt- teid kokku	Ettevõtteid äri- ja tootmismaadel		Ettevõtteid elamumaal		Töötajaid kokku	Töötajaid äri- ja tootmismaadel		Töötajaid elamumaal	
		% kogu- arvust	% kogu- arvust	% kogu- arvust	% kogu- arvus t					
Töötlev tööstus	54	21	39 %	22	41 %	718	640	89 %	54	8 %
Veondus ja laondus	40	5	13 %	25	63 %	189	64	34 %	76	40 %
Haldus- ja abitegevused	32	2	6 %	19	59 %	114	25	22 %	56	49 %
Kinnisvaraalane tegevus	25	2	8 %	17	68 %	46	4	9 %	25	54 %
Muud teenindavad tegevused	25		0 %	20	80 %	64		0 %	34	53 %
Majutus ja toitlustus	18	2	11 %	12	67 %	47	6	13 %	33	70 %
Info ja side	14	1	7 %	10	71 %	18	1	6 %	14	78 %
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	14	1	7 %	9	64 %	27	10	37 %	12	44 %
Haridus	7		0 %	6	86 %	24		0 %	22	92 %
Mäetööstus	6	3	50 %	1	17 %	132	87	66 %	3	2 %
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	4		0 %	1	25 %	27		0 %	2	7 %

EMTAKi tegevusala	Ettevõt- teid kokku	Ettevõtteid äri- ja tootmismaadel		Ettevõtteid elamumaal		Töötajaid kokku	Töötajaid äri- ja tootmismaadel		Töötajaid elamumaal	
		% kogu- arvust		% kogu- arvust			% kogu- arvust		% kogu- arvus t	
Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	2	2	100 %		0 %	16	16	100 %		0 %
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	1	1	100 %		0 %	9	9	100 %		0 %
Finants- ja kindlustustegevus	1		0 %	1	100 %	1		0 %	1	100 %
Määramata	7		0 %	4	57 %	12		0 %	7	58 %
Kokku	611	71	12 %	402	66 %	2600	1087	42 %	1076	41 %

Tabel 4.8. Tori valla äri- ja tootmismaa ning elamumaa sihtotstarbega maa-aladele registreeritud ettevõtted ettevõtete suuruse järgi järgi (Andmed: Äriregister, Maa-amet, 2020)

Töötajate ettevõttes	arv	Ettevõtteid kokku		Ettevõtteid äri- ja tootmismaadel		Ettevõtteid elamumaal		Töötajaid kokku		Töötajaid äri- ja tootmismaadel		Töötajaid elamumaal	
		% kogu- arvus t		% kogu- arvust		% kogu- arvust		% kogu- arvu st		% kogu- arvust		% kogu- arvust	
50+		4	1 %	4	100 %		0 %	430	17 %	430	100 %		0 %
10–49		49	8 %	17	35 %	22	45 %	1010	39 %	506	50 %	340	34 %
2–9		257	42 %	33	13 %	162	63 %	859	33 %	134	16 %	518	60 %
1		301	49 %	17	6 %	218	72 %	301	12 %	17	6 %	218	72 %
Kokku		611		71	12 %	402	66 %	2600		1087	42 %	1076	41 %

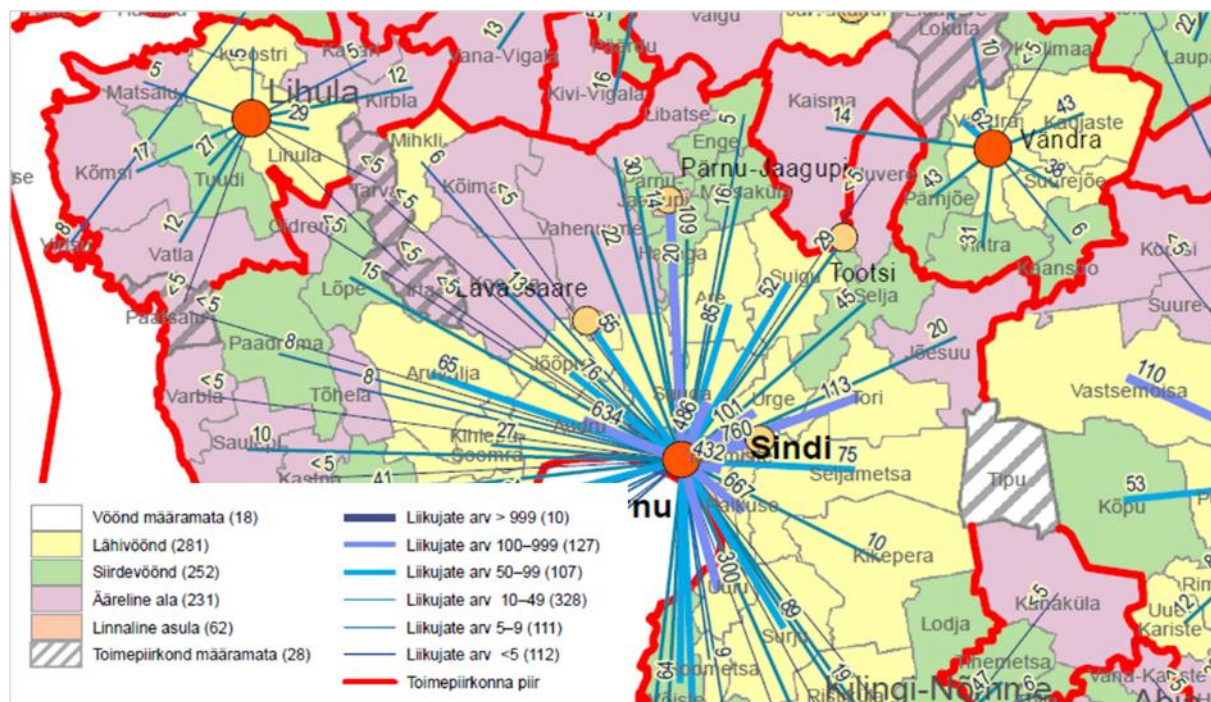
4.2.2 Põhja-Pärnumaa valla ettevõtluskeskkond

Põhja-Pärnumaa vallas on Äriregistri andmetel kokku 344 töökohti pakkuvat ettevõtet (

Tabel 4.9). Sarnaselt Tori vallaga on ka siin **kõige enam äriühinguid – kokku 307**; FIE-sid on 24, mittetulundusühinguid 11 ning sihtasutusi 2. **Kõige enam töötajaid on äriühingutes – kokku 1709, mis moodustab 35,7 % tööealisest elanikkonnast.** Sihtasutustes töötab 63, mittetulundusühingutes 56 ning FIE-des 44 inimest. **Kokku on ettevõtetes 1807 töötajat, pakkudes seega teoreetiliselt töökohti 39 % valla tööealisest elanikkonnast.** See tähendab, et ca 2/3 elanikkonnast peab tööd leidma väljapool valda. Vaadates siia juurde toimepiirkondasid ja rahvastiku peamiseid päevaseid liikumissuundi, siis on näha, et valla läänepoolsest osast (Via Baltica lähedus) liigutakse Pärnusse tööle, samas kui endises Vändra vallas liigutakse pigem Vändrasse tööle (Joonis 4.11).

Tabel 4.9. Põhja-Pärnumaa valla ettevõtete liigid ettevõtete arvu ja töötajate arvu järgi (Andmed: Äriregister, 2020)

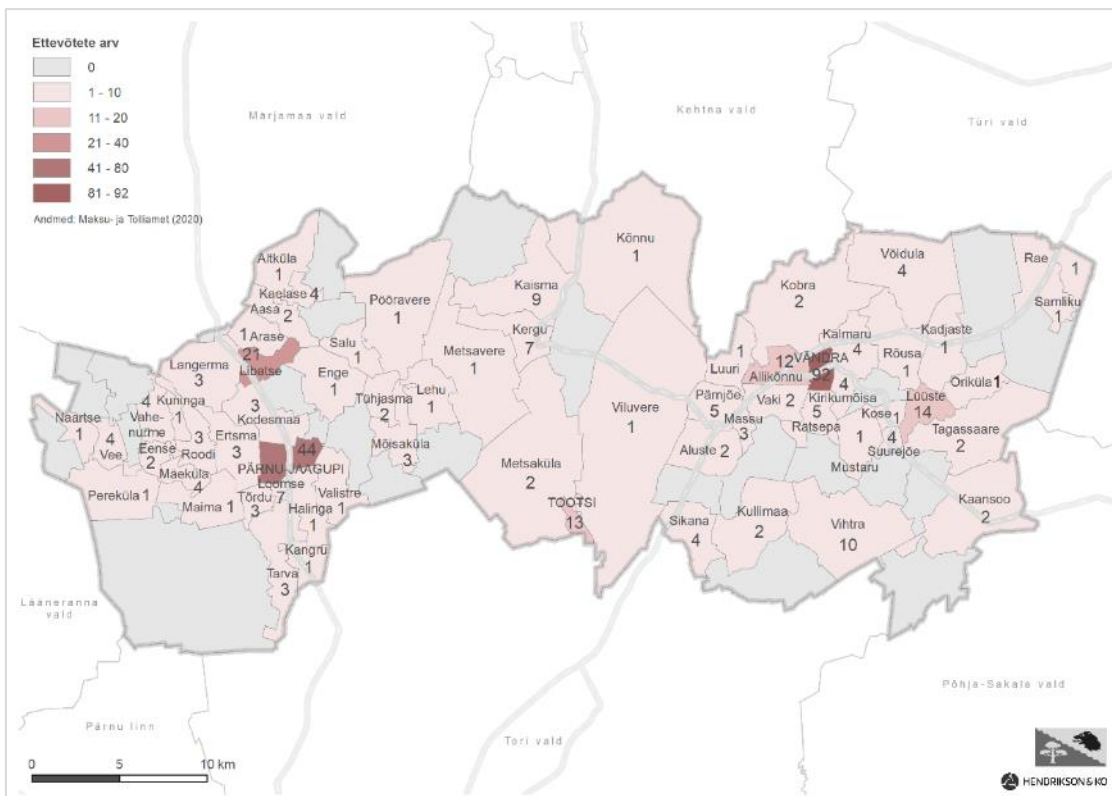
Ettevõtte liik	Ettevõtteid	Töötajaid	% tööealisest elanikkonnast
Äriühing	307	1709	35,69 %
FIE	24	44	0,01 %
Mittetulundusühing	11	56	0,01 %
Sihtasutus	2	63	0,01 %
Kokku	344	1872	39,10 %

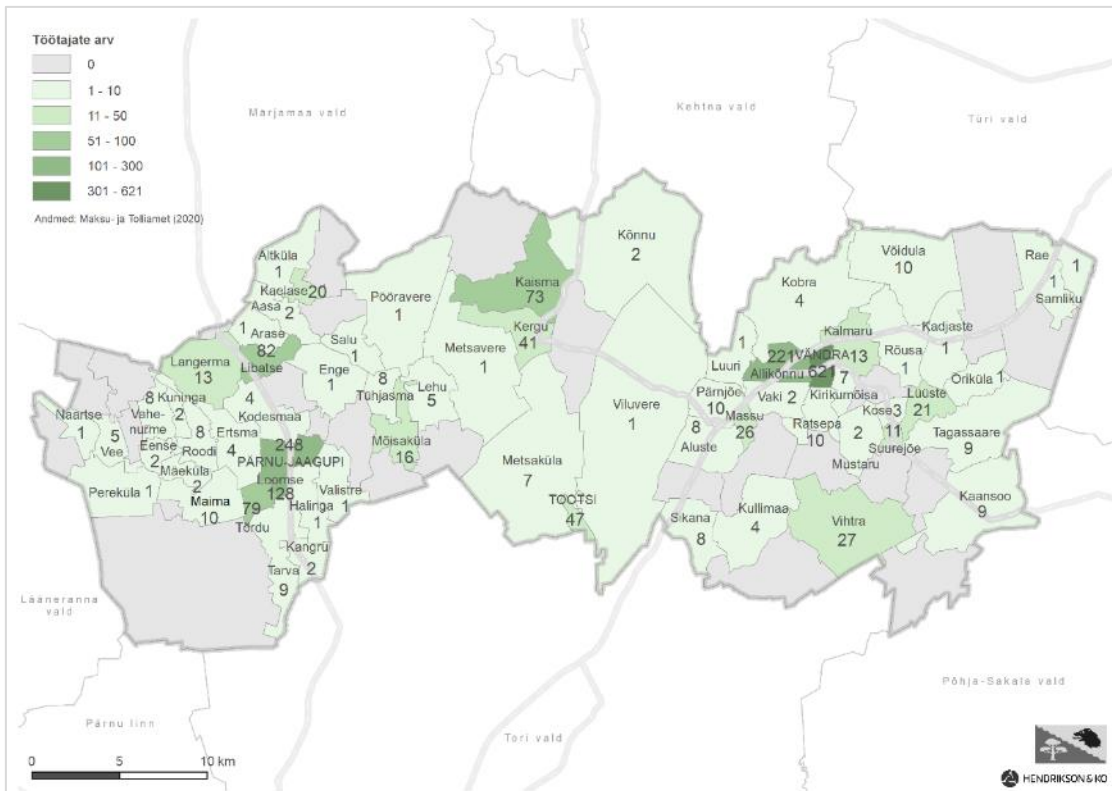
Joonis 4.11. Pärnu ja Vändra toimepiirkonnad ja päevane liikujate arv (Allikas: Toimepiirkondade määramine, Siseministeerium, Statistikaamet, 2014)

Kõige enam töötajatega ettevõtteid (Joonis 4.12) paikneb Vändras (92), mille järgneb Pärnu-Jaagupi (44), Libatse (21), Lüüste (14) ja Allikõnnu (12). Samas võib Allikõnnu ettevõtlust Vändraga koos vaadata, kuna funktsionaalselt on Allikõnnu ettevõtlusalad Vändra alevi osad. Seega on Vändra piirkond ettevõtete arvu osas suurim – kokku tegutseb siin 103 töökohti pakkuvat ettevõtet.

Ka töökohti on vallas kõige enam Vändra ettevõtetes – kokku töötab seal 621 inimest (Joonis 4.13). Lisades siia juurde ka Allikõnnu külla registreeritud ettevõtete 221 töötajat saab järeldada, et Vändras ja Allikõnnus asub ca 45 % kõikidest valla töökohtadest, seega on Vändra kõige olulisem töökohtade koondumise koht Põhja-Pärnumaa vallas. Suhteliselt palju on töötajaid ka Pärnu-Jaagupi (248 töötajat), Loomse (128), Libatse (82), Tõrdu (79) ja Kaisma (73) ettevõtetel.

Joonis 4.12. Põhja-Pärnumaa valla ettevõtete arv asustusüksustes (Andmed: Äriregister, 2020)

Joonis 4.13. Põhja-Pärnumaa valla asustusüksustesse registreeritud ettevõtete töötajate arv kokku (Andmed: Äriregister, 2020)

Põhja-Pärnumaa ettevõtted **pakuvad kõige enam töökohti töötlevas tööstuses, kus paikneb ca 26 % kõikidest töökohtadest ehk 483 töökohta** (Tabel 4.11). Enim ettevõtteid tegutseb aga põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi valdkonnas – kokku 82 ettevõtet, milles töötab kokku 380 inimest. Hulgi- ja jaekaubanduses; mootorsõidukite ja mootorrataste remondiga tegelevas 48 ettevõttes töötab 324 inimest ning ehituse valdkonna 51 ettevõttes 272 inimest. Ülejäänud tegevusvaldkondades on märgatavalt vähem töötajaid.

Kõige enam töökohti pakuvad Põhja-Pärnumaa vallas mikroettevõtted – 306 ettevõttes töötab kokku 702 inimest ehk 38 % kõikidest töökohtadest (Tabel 4.12). Keskmise suurusega ettevõtteid, kus on 50 või rohkem töötajat on Põhja-Pärnumaa vallas 6 ning neil on kokku 510 töötajat ehk 27 % kõikidest töökohtadest **Võrreldes Tori vallaga on Põhja-Pärnumaa vallas keskmistel ettevõtetel tööandjatena suurem osatähtsus, mistõttu ettevõtluskeskkond on suuremate ettevõtete sulgemistele haavatavam kui Tori valla ettevõtluskeskkond. Arvestades, et võimalikud uued töökohad asuvad suhteliselt kaugel, võib see tähendada valla elanikule töökoha kaotuse järel väljarännet vallast.**

Nii nagu Tori vallas, vaadeldakse ka Põhja-Pärnumaal eraldi ettevõtteid, mis on registreeritud katastriüksustele, mille maakasutuse sihtotstarve on äri- või tootmismaa või elamumaa.

Nagu andmetest (Tabel 4.10) selgub on kõigest **20 % töötajatega ettevõtetest registreeritud äri- või tootmismaa sihtotstarbega katastriüksustele. Kokku on neil ettevõtetel aga 1047 töötajat ehk 56 % kogu töötajate arvust.** Kõige enam ettevõtteid on registreeritud äri- ja tootmismaale Loomse külas (71%) (Tabel 4.10), mis on hajaasustusega küla, millel paikneb samas osaliselt Halinga ettevõtlusalala. Pooled ettevõtted (50 %) on äri- ja tootmismaadele registreeritud Allikõnnu külas ning 43 % Libatse külas. Kõikides neis asuvad ka ettevõtlusalad, mida on analüüsitud ka käesolevas uuringus (vt ptk 4.2.3). Elamumaale on registreeritud 46 % ettevõtetest ja neis töötab 21 % ehk 392 inimest. Suuremates asulates domineerivadki elamumaale registreeritud ettevõtted sh Pärnu-Jaagupis 77 % ja Vändra alevis 64 % ettevõtetest ning vastavalt töötab neis asulates 41 % ja 21 % töötajatest elamumaale registreeritud ettevõtetes.

Analüüsist järeldub, et valdade ettevõtlus toimub erinevat tüüpi maakasutusel. **Suuremad ettevõtted, mis sageli on tegevad töötlevas tööstuses, tegutsevad enamasti ka äri- ja tootmismaadel.** Põhja-Pärnumaa vald valades, kus on ka rohkem põllumajanduslikku tegevust, tegutsevad suuremad ettevõtted vähesel määral ka maatulundusmaadel. Samuti on Põhja-Pärnumaa vallas võrreldes Tori vallaga väikeettevõtted sagedamini registreeritud äri- ja tootmismaadele. Põhjuseks võib olla asjaolu, et ettevõtted on sagedamini ka registreeritud asukoha omanikud, kuna kinnisvara on linnast kaugematel aladel odavam, kuigi seda ei ole käesoleva töö käigus uuritud. **Mikroettevõtted on sarnaselt Tori vallale sagedamini registreeritud elamumaale, samas on osakaal väiksem kui Tori vallas, mis tuleneb sellest, et ettevõtteid on rohkem registreeritud ka maatulundusmaale kui linnalähedastel aladel.**

Analüüsi tulemused toetavad lähenemist, et väikeettevõtluse arendamiseks ei peaks üldplaneeringus maa-alasid äri- ja tootmismaadena selgelt piiritlema. Otstarbekam on väikeettevõtluse arengut suunata läbi konkreetsete tingimuste, mis muuhulgas pööravad tähelepanu võimalike häiringute leevendamisele.

Tabel 4.10. Põhja-Pärnumaa valla äri- ja tootmismaa ning elamumaa sihtotstarbega maa-aladele registreeritud ettevõtted asulate järgi (Andmed: Äriregister, Maa-amet, 2020)

Haldusüksus	Ettevõtteid kokku	Ettevõtteid äri- ja tootmismaadel		Ettevõtteid elamu- maal		Töötajaid kokku	Töötajaid äri- ja tootmismaadel		Töötajaid elamumaal	
		% koguarvu st		% koguarvu st			% koguarv ust		% koguarv ust	
Vändra alev	92	25	27 %	59	64 %	621	425	68 %	122	20 %
Pärnu-Jaagupi alev	44	8	18 %	34	77 %	248	135	54 %	102	41 %
Libatse küla	21	9	43 %	9	43 %	82	60	73 %	17	21 %
Lüüste küla	14		0 %		0 %	21		0 %		0 %
Tootsi alev	13	2	15 %	10	77 %	47	28	60 %	18	38 %
Allikõnnu küla	12	6	50 %		0 %	221	148	67 %		0 %
Vihtra küla	10	1	10 %	6	60 %	27	1	4 %	17	63 %
Kaisma küla	9	2	22 %	3	33 %	73	31	42 %	12	16 %
Kergu küla	7	2	29 %	5	71 %	41	9	22 %	32	78 %
Loomse küla	7	5	71 %		0 %	128	115	90 %		0 %
Pärnjõe küla	5		0 %	4	80 %	10		0 %	8	80 %

Haldusüksus	Ettevõtteid kokku	Ettevõtteid äri- ja tootmismaadel		Ettevõtteid elamu- maal		Töötajaid kokku	Töötajaid äri- ja tootmismaadel		Töötajaid elamumaal	
			% koguarvu st		% koguarvu st			% koguarv ust		% koguarv ust
Rätsepa küla	5		0 %	2	40 %	10		0 %	3	30 %
Alla 5 ettevõttega asulad kokku	105	8	8 %	26	25 %	343	95	28 %	61	18 %
Kokku	344	68	20 %	158	46 %	1872	1047	56 %	392	21 %

Tabel 4.11. Põhja-Pärnumaa valla äri- ja tootmismaa ning elumaa sihtotstarbega maa-aladele registreeritud ettevõtted EMTAKi tegevusalade järgi (Andmed: Äriregister, Maksu- ja Tolliamet, Maa-amet, 2020)

EMTAKi tegevusala	Ettevõt- teid kokku	Ettevõtteid äri- ja tootmismaadel		Ettevõtteid elamumaal		Töötajaid kokku	Töötajaid äri- ja tootmismaadel		Töötajaid elamumaal	
		% kogu- arvust		% kogu- arvust			% kogu- arvust		% kogu- arvust	
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	82	12	15 %	20	24 %	380	201	53 %	48	13 %
Ehitus	51	5	10 %	36	71 %	272	76	28 %	100	37 %
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	48	18	38 %	23	48 %	324	227	70 %	79	24 %

EMTAKi tegevusala	Ettevõt- teid kokku	Ettevõtteid äri- ja tootmismaadel		Ettevõtteid elamumaal		Töötajaid kokku	Töötajaid äri- ja tootmismaadel		Töötajaid elamumaal	
		% kogu- arvust		% kogu- arvust			% kogu- arvust		% kogu- arvust	
Töötlev tööstus	36	19	53 %	7	19 %	483	424	88 %	20	4 %
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	24	1	4 %	14	58 %	30	5	17 %	15	50 %
Veondus ja laondus	20		0 %	13	65 %	91		0 %	62	68 %
Haldus- ja abitegevused	17	2	12 %	11	65 %	37	10	27 %	18	49 %
Muud teenindavad tegevused	17	2	12 %	11	65 %	22	3	14 %	12	55 %
Kinnisvaraalane tegevus	13	4	31 %	5	38 %	26	14	54 %	5	19 %
Info ja side	9		0 %	8	89 %	15		0 %	13	87 %
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	8		0 %	6	75 %	10		0 %	8	80 %
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	7	3	43 %	2	29 %	122	74	61 %	6	5 %
Majutus ja toidlustus	6		0 %	1	17 %	32		0 %	2	6 %
Haridus	3	1	33 %	1	33 %	8	2	25 %	4	50 %
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	2	1	50 %		0 %	12	11	92 %		0 %

EMTAKi tegevusala	Ettevõt- teid kokku	Ettevõtteid äri- ja tootmismaadel		Ettevõtteid elamumaal		Töötajaid kokku	Töötajaid äri- ja tootmismaadel		Töötajaid elamumaal	
		% kogu- arvust		% kogu- arvust			% kogu- arvust		% kogu- arvust	
Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	1		0 %		0 %	8		0 %		0 %
Kokku	344	68	20 %	158	46 %	1872	1047	56 %	392	21 %

Tabel 4.12. Põhja-Pärnumaa valla äri- ja tootmismaa ning elamumaad sihtotstarbega maa-aladele registreeritud ettevõtted ettevõtete suuruse järgi (Andmed: Äriregister, Maa-amet, 2020)

Töötajate ettevõttes arv	Ettevõtteid kokku		Ettevõtteid äri- ja tootmismaadel		Ettevõtteid elamu- maal		Töötajaid kokku		Töötajaid äri- ja tootmismaadel		Töötajaid elamumaal	
	% kogu- arvust		% kogu- arvust		% kogu- arvust		% kogu- arvust		% kogu- arvust		% kogu- arvust	
50+	6	2 %	5	83 %		0 %	510	27 %	446	87 %		0 %
10–49	32	9 %	19	59 %	6	19 %	660	35 %	442	67 %	96	15 %
2–9	145	42 %	32	22 %	59	41 %	541	29 %	147	27 %	203	38 %
1	161	47 %	12	7 %	93	58 %	161	9 %	12	7 %	93	58 %
Kokku	344		68	20 %	158	46 %	1872		1047	56 %	392	21 %

4.2.3 Ettevõtlusalad

Nagu eelnevast ülevaatest selgub, on Tori ja Põhja-Pärnumaa ettevõtluskeskkond mitmekesine. Toimivad ettevõtted paiknevad nii asulates kui külades, olles koondunud väljakujunenud aladele või paiknedes eraldiseisvalt, tihti ka elamute vahetus läheduses. Suurem osa ettevõtetest ei ole registreeritud äri- tootmismaaaladele, samas koondub sinna suhteliselt suur osa töökohtadest (võrreldes ettevõtete arvuga). Valdavalt tegutsevad äri- ja tootmismaa sihtotstarbega maa-aladel töötusettevõtted. Seega on ettevõtlusalade olemasolu oluline just suurte tööstusettevõtete toimimiseks. Samas, maapiirkondadele harjumuspäraselt on ka siinses ettevõtluskeskkonnas tähtis roll väikeettevõtlusel – ligi pool Tori valla ja üle kolmandiku Põhja-Pärnumaa valla töökohtadest on mikroettevõtetes.

Ettevõtjate küsitluse tulemused (vt Lisa 1) näitasid, et ettevõtjad hindavad kodukoha ja ressursside lähedust, kvaliteetset infrastruktuuri ja tootmishoonete olemasolu, samuti juurdepääsu olulistele infrastruktuuriobjektidele. Tähtis on tööjõu kättesaadavus. Puudust tuntakse aga sagedasti just sobivast tööjõust.

Käesolevas uuringus valiti täpsemaks käsitlemiseks välja mõlemas vallas ettevõtlusalad, kus paiknevad hetkel piirkondlikult olulised ettevõtted või mis on varem olnud olulised ettevõtlusalad ning millele otsitakse tänasel päeval uut kasutust. Alade piiritlemisel võeti aluseks äri- ja tootmismaa sihtotstarbega maa-alad (Maa-ameti andmetel). Analüüsist jäeti välja osad ettevõtlusalad, kus paiknevad küll toimivad ettevõtted, kuid millel valla hinnangul ei ole potentsiaali suuremaks laiendamiseks (nt Nurme külas asuvad alad) või kus paiknevad üksikud tööstusettevõtted (nt turbatööstusettevõtted, põllumajandusettevõtted). Tori vallas valiti analüüsimiseks Sindi, Sauga, Selja ja Jõesuu ettevõtlusalad ning Põhja-Pärnumaa vallas Väandra, Tootsi, Halinga ja Libatse ettevõtlusalad (Joonis 4.14). Analüüsitavad ettevõtlusalad ei koonu ühte piirkonda, vaid jäävad valdade erinevatesse kantidesse.

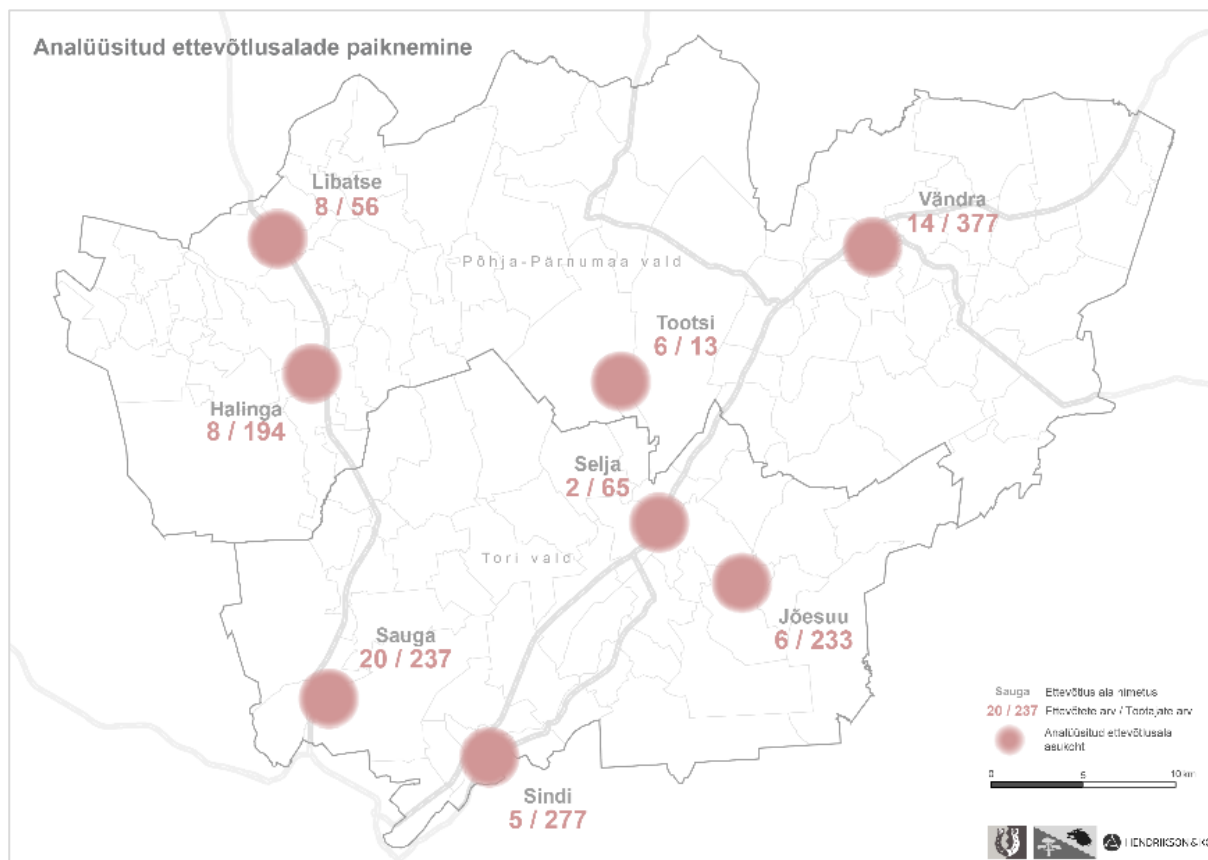
Arengupotentsiaali hindamiseks vaadati alade infrastruktuuri olukorda, juurdepääse aladele põhimaanteelt, hinnati alade paiknemist oluliste infrastruktuuriobjektide ning maakonnakeskuse suhtes. Analüüsiti ettevõtlusala paiknemist häiringutundlike alade (elamud, üldkasutatavad hooned) suhtes ning hinnati võimalikke konfliktikohti. Lisaks hinnati inimkapitali olemasolu potentsiaalse tööjõu kättesaadavuse valguses. Selleks arvutati Statistikaameti rahvastiku ruutkaardi baasil ettevõtlusaladest 5 km ja 20 km kaugusel paiknev elanike arv. Vastavad puhvrid valiti eeldusel, et 5 km on hinnanguliselt jalgsi- ja jalgrattaga tööle liikumise distants ning uuringud näitavad, et ligi 41 % inimestest käib tööle kuni 5 km kaugusel elukohast²⁵. Teiseks puhvriks valiti 20 km, mille puhul inimene jõuab tööle olenevalt liiklesest 15–25 minutiga. Tööjõu siseriikliku mobiilsuse uuring näitas aga ka, et kõrgempalgalised inimesed (spetsialistid) on suurema tõenäosusega valmis liikuma ka 50–100 km töökohale jõudmiseks, mis tähendab, et spetsialistide palkamiseks asuvad kõik väljavalitud ettevõtlusalad Pärnu linnale piisavalt lähedal.

Uuringus ei hinnatud igal alal eraldi turunduse toimimist, mis samas on ettevõtlusalade edukaks kasutusevõtuks väga oluline²⁶. **Uuringu koostajate üldine soovitus on alade turundusele oluliselt rohkem tähelepanu pöörata.** Hetkel toimub Sauga tehnoporti turundus Pärnumaa Arenduskeskuse poolt *Invest in Pärnu* kodulehe (<https://investinparnu.com/>) abil, kus näiteks

²⁵ TÜ RAKE, 2011. Tööjõu siseriikliku mobiilsuse uuring.

²⁶ Vt Geomedia, 2018. Tööstusalade analüüs.

eestikeelsel lehel Pärnu linnast väljapoole jäävate ettevõtlusalade kirjelduse juurde viiv link ei tööta²⁷. Ülejäänud ettevõtlusalade turundusega ei ole aga üldse tegeletud.

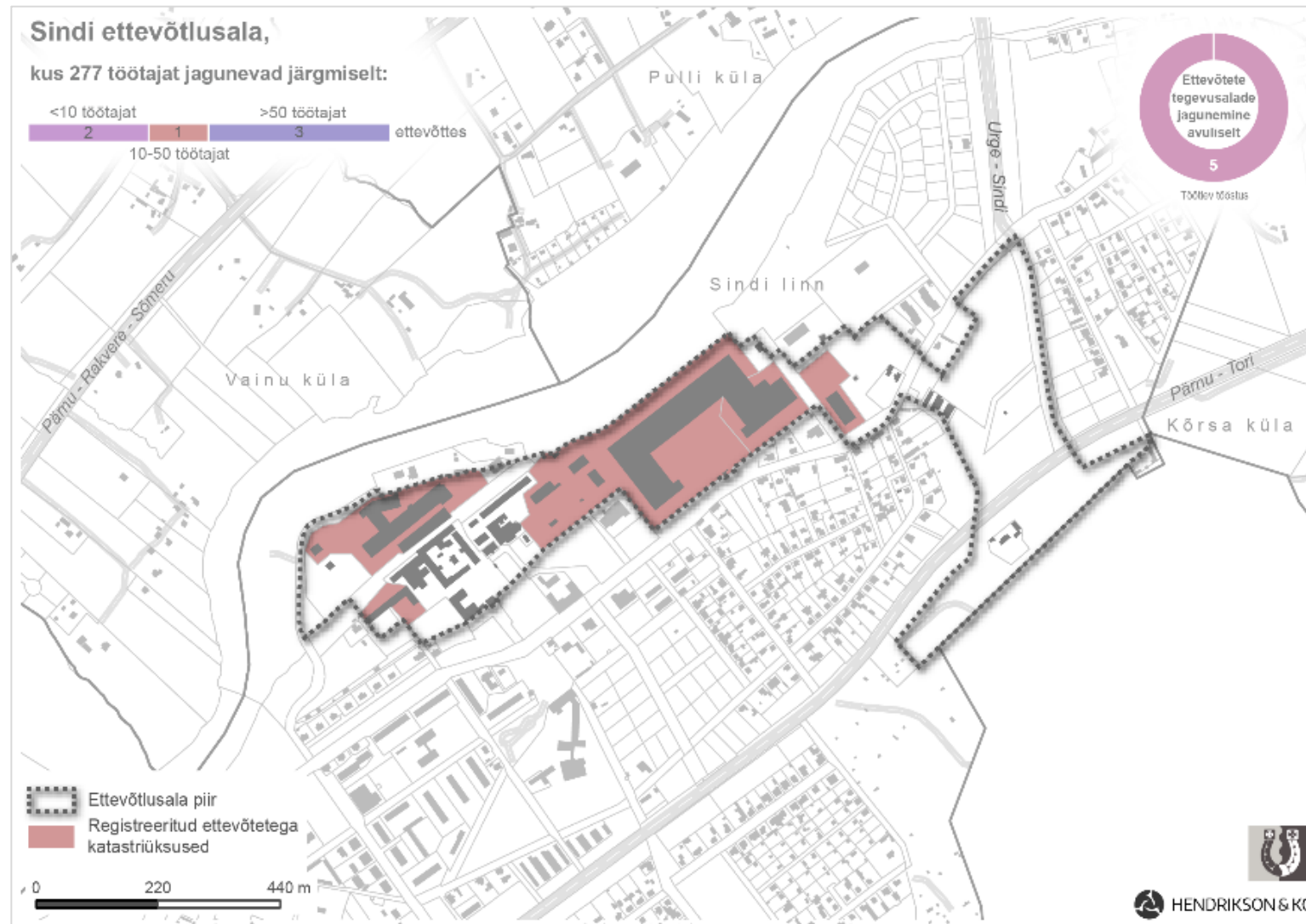

Joonis 4.14. Analüüsitud ettevõtlusalade paiknemine ning alal paiknevate ettevõtete ja töötajate arv (Andmed: Maksu- ja Tolliamet, Äriregister, 2020)

4.2.3.1 Sindi

Sindi ettevõtlusala asub Sindi linna sees ja piirneb ühelt poolt elupiirkondadega ja teiselt poolt Pärnu jõega (Joonis 4.15). Tegemist on peamiselt tekstiilitööstuse tarbeks rajatud ettevõtlusalaga, kus paiknevad kasutusest väljas ja lagunevad 19. sajandil rajatud Sindi kalevivabriku hooned ning uuemad 20. sajandi teises pooles rajatud Sindi Tekstiilivabriku hooned. Varasema üldplaneeringuga on ettevõtlusalasid laiendatud Sindi linna kirde- ja idaossa, mis hetkel on välja arendamata. Alale on kokku registreeritud 5 ettevõtet, neist kolme töötajate arv on üle 50. Kõik ettevõtted on tegevad töötlevas tööstuses, kolm neist kergetööstuses. Suurim neist trikotaažkanga tootmisega tegelev Aktsiaselts Qualitex ca 90 töötajaga. Suuruselt teises, villase vaibalõnga värvimisega tegelevas Danspin AS-is (vt Joonis 4.16), töötab aga ca 70 inimest.

Hoonestatud aladel on olemas kõik kommunikatsioonid.

Joonis 4.15. Sindi ettevõtlusala (Andmed: Maksu- ja Tolliamet, Äriregister, Maa-amet, 2020)

Infrastruktuur

Juurdepääsutee:	Asfalttee
Põhimaantee:	2 km Pärnu-Rakvere-Sõmeru maantee, 11 km Tallinn-Pärnu-Ikla maantee (Via Baltica)
Lennujaam:	Pärnu lennujaam 20 km
Lähim rahvusvaheline lennujaam:	Tallinn 138 km
Sadam:	Pärnu sadam 15 km
Vesi ja kanalisatsioon:	Ehitatud (v.a hoonestamata kavandatud alad)
Sadevesi:	Ehitatud (v.a hoonestamata kavandatud alad)
Tuletõrje veevarustus:	Ehitatud (v.a hoonestamata kavandatud alad)
Elekter:	Ehitatud (v.a hoonestamata kavandatud alad)
Küte	Ehitatud (v.a hoonestamata kavandatud alad)
Gaas:	Olemas
Telekommunikatsioon:	osaliselt ehitatud
Tänavad:	Ehitatud

Arengupotentsiaal

Sindi ettevõtlusala on mitmekesise hoonestusega ala, millest suur osa jaguneb kahe ala vahel: lagunevad 19. sajandil rajatud **Sindi Kalevivabriku hooned** ning osaliselt ka tänasel päeval kasutusel olevad 20. sajandil rajatud **Sindi Tekstiilivabriku hooned** (Joonis 4.16).

Joonis 4.16. Sindi ettevõtlusala lääne poolne külg: esiplaanil Kalevivabriku hooned, mille taga paikneb Danspin AS tootmishoone. (Foto: Hendrikson ja Ko, 2020)

Sindi Kalevivabriku hoonete näol on tegemist olulise tööstuspärandiga, mis tänapäeval kannab pigem kultuurilist väärtust, kui et oleks taaskasutatav tootmisalana. Hoonete seisukord on kehv ja kiiret konserveerimist vajav. Ka mujal Eestis leidub Sindi Kalevivabrikuga sarnaseid industrialiseerimisajastust pärinevaid huvitavaid hoonete komplekse, millele on tänapäeval raske kasutust leida. Eelkõige on seni uue kasutuseesmärgi leidnud suuremates linnades paiknevad tööstushooned – nt Volta ja Tselluloosikvartal Tallinnas, Aparaaditehas Tartus (vt Joonis 4.17, Joonis 4.18).

Joonis 4.17. Volta kvartali visioon (Allikas: Endoveri koduleht: <http://endover.ee/voltakvartal/gallery/>)

Joonis 4.18. Aparaaditehas Tartus (Allikas: Aparaaditehase koduleht: <https://www.aparaaditehas.ee/tehasest>)

Väiksemates asulates on suurte hoonetekomplekside kasutusvõimalused aga piiratud. Peamised **populaarsemad taaskasutusviisid** (ingl *adaptive reuse*) nagu **korterite rajamine, teenindus ja äripinnad, majutusasutused, kaubamajad, muuseumid, Eestis ka loomelinnak** erinevatele mikrofirmadele **vajavad piisavalt suurt ja jõukat elanikkonda**. Vanade tööstushoonete kasutusele võtmine uuel viisil aitab kaasa **piirkonna elavdamisele**²⁸, nagu on näha ka Tallinnas ja Tartus. Sindi linn on iseseisvalt liialt väike, et pakkuda ainult piirkondlikult vajatavat uuskasutust. Samas toetaks atraktiivset uuskasutuse edukust Pärnu linna lähedus. Ilmselt oleks võimalik Sindi kalevivabriku puhul mitmekesine uuskasutus – nt huvitav ja omapärane kool, osaliselt ka (külalis)korterid, aga ka turismisektorile suunatud kasutus (muuseum, kultuurikeskus, elamuskeskus vms). Nagu näitavad rahvastikuandmed on Sindi linn muutumas: elanikkonna vähenemine on pidurdunud ning kasvab keskmine haridustase, mis võib viidata gentrifikatsiooniefektile, kus haritum elanikkond on kolimas piirkonda, mida varem ei ole hinnatud ning nii võib varem väheväärtustatud piirkond uuesti elavneda. Siiski on linnageograafiliste protsesside pöördumine aeganõudev protsess. Arvestades, et Sindi linna arendamisel on suund võetud Pärnu jõe äärse avamisele ja atraktiivsemaks muutumisele, on kasvamas Sindi linna elukeskkonna väärtus, mis võiks veelgi võimendada linna eeliseid meeldiva elamispaigana. Siia sobituks hästi ka huvitava tööstuspärandi eksponeerimine ja osaliselt taaskasutamine. Kas Sindi võiks olla huvitavat kultuurilist keskkonda pakkuv teistmoodi oas Pärnu külje all, kus oodatud on mitmekesine elanikkond, näitab aeg. **Kriitilisteks tööstushoonete taaskasutuse arendamise tingimusteks on lisaks rahalistele ressurssidele eelkõige eestvedajate olemasolu, sealjuures aga kindlasti ka omaniku soovid**. Kuna Kalevivabriku ehitiste eksponeerimine ja kasutuselevõtmine tõstaks tuntavalt Sindi väärtust elukeskkonnana, võiks kalevivabriku hoonete konserveerimine olla ka avalik huvi koos avaliku raha kasutamisega.

Arvestades asukohta, olemasolevat infrastruktuuri ning ligipääsu inimkapitalile (Sauga järel **kõige suurem potentsiaalsete töötajate arv nii 5 km kui 20 km raadiuses**), võib väita, et Sindi **ettevõtlusalal (v.a Sindi Kalevivabriku hoonetega ala) on potentsiaali ka tulevikus tööstuspargina jätkata**. Sindi ettevõtlusala tänapäevastest hoonestatud aladest (eelkõige 20. sajandil rajatud Sindi Tekstiilivabriku hoonetest) on kasutuses osa, ning omanikega kokkuleppel on **võimalik veel mõne väikeettevõtte alale paiknemiseks aga ka olemasolevate ettevõtete laiendamiseks**. Samuti on ettevõtlusalal piisavalt hoonestamata ala, kuhu saaks ka ettevõtteid juurde rajada.

Sindi ettevõtlusala seni hoonestamata laiendus Sindi kirde- ja idaserval paikneb aga osaliselt elamualade vahetus läheduses, mistõttu alade väljaarendamine võib avaldada mõju olemasolevatele elamualade keskkonnakvaliteedile. Seetõttu soovitavad uuringu autorid **üldplaneeringus kaaluda hoonestamata ala väljaarendamisele täiendavaid tingimuste seadmist**, mis tagavad elukeskkonna kvaliteedi säilimise (nt võib soovitada kõrghaljastatud 30-50 m puhvri jätmist elamualade ja tootmishoonete vahele või piirata häiringutega ettevõtlust).

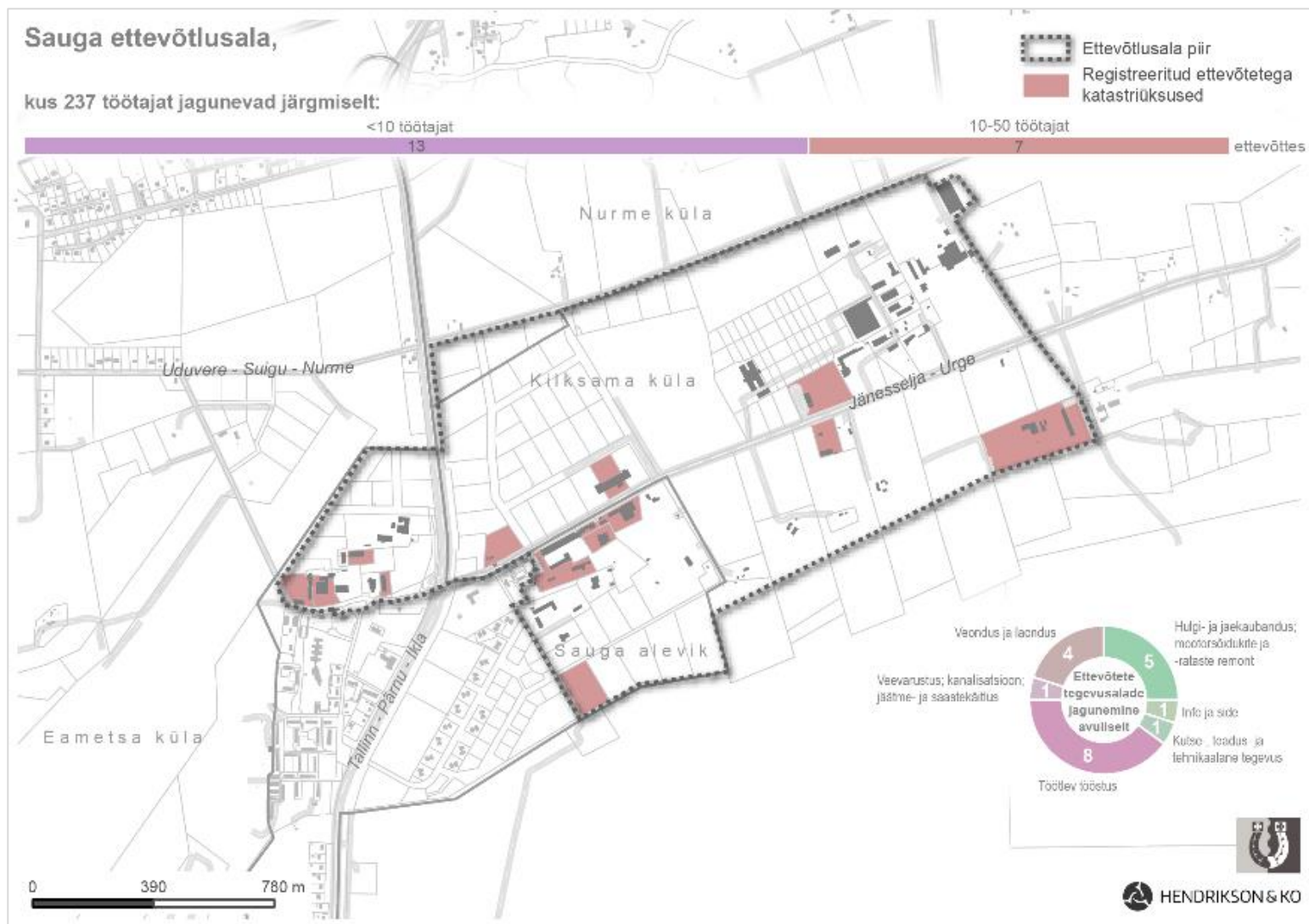
²⁸Vt nt Kim, Donghwan. (2018). Adaptive Reuse of Industrial Buildings for Sustainability; Analysis of Sustainability and Social Values of industrial Facades. 10.13140/RG.2.2.21535.41122.

Hinnang arengupotentsiaalile	
Logistiline asukoht:	Hea
Lähiala iseloom:	Olemasolevatel aladel hea, piisavalt kaugel elamualadest. Kavandatavatel aladel keskmine (võimalikud konfliktid elamualadega)
Infrastruktuur:	Hea; teede kvaliteet hoonete läheduses kohati kehv
Elanikke pendelrände areaalis:	
5 km ettevõtlusalast:	8 972
20 km ettevõtlusalast:	62 802
Arengu tõuketegurid:	Olemas pikaajaliselt toimivad tugevad tööstusettevõtted ja väljakujunenud tootmisala iseloom. Piisav lähedus tööjõule. Lähedus kõigile olulistele infrastruktuuriobjektidele. Vaba hoonestamata ala, kuhu saaks ettevõtte rajada Kinnisvara hind soosib ka uute hoonete ehitamist (risk väike)
Sobilik ettevõtlus:	Suuremate häiringuteta tootmine.

4.2.3.2 Sauga

Sauga ettevõtlusala paikneb Pärnu linna vahetus läheduses mitme asustusüksuse territooriumil: Sauga alevikus ja Kilksama külas ning väike osa ka Nurme külas. Alasid on kolme tüüpi: osaliselt hõivatud tegutsevate ettevõtete poolt, hoonestamata aga väljaarendatud kommunikatsioonidega ning hoonestamata ja kommunikatsioonideta. Suures osas hoonestamata, aga välja arendatud kommunikatsioonidega ala nimetatakse Sauga Tehnopargiks.

Kokku on alale registreeritud 20 ettevõtet 237 töötajaga. Keskmise suurusega ettevõtteid alal ei paikne. Väikeettevõtteid, milles on 10–50 töötajat, on alal 7 ning alla 10 töötajaga mikroettevõtteid on 13. Peamine tegevusala on Sauga ettevõtlusalal töötlev tööstus, milles tegutseb 8 ettevõtet, nendest suurim ca 30 töötajaga voodeid ja madratseid valmistav Osaühing Fennobed. Hulgi- ja jaekaubanduse ning mootorsõidukite ja -rataste remondiga tegeleb 5 ettevõtet ning veonduse ja laonduse valdkonnas 4 ettevõtet (Joonis 4.19).

Joonis 4.19. Sauga ettevõtlusala (Andmed: Maksu- ja Tolliamet, Äriregister, Maa-amet, 2020)

Infrastruktuur

Juurdepääsutee:	Asfalttee
Põhimaantee:	0,3-1 km Tallinn-Pärnu-Ikla maantee (Via Baltica)
Lennujaam:	Pärnu lennujaam 7 km
Lähim rahvusvaheline lennujaam:	Tallinn 124 km
Sadam:	Pärnu sadam 7 km
Vesi ja kanalisatsioon:	Osaliselt ehitatud (Sauga Tehnopargis)
Sadevesi:	Osaliselt ehitatud (Sauga Tehnopargis)
Tuletõrje veevarustus:	Osaliselt ehitatud (Sauga Tehnopargis)
Elekter:	Osaliselt ehitatud (Sauga Tehnopargis)
Küte	Sauga alevikus ehitatud (Sauga Tehnopargis)
Gaas:	Ei
Telekommunikatsioon:	Osaliselt ehitatud (Sauga Tehnopargis)
Tänavad:	Ehitatud sh osaliselt ka kergliiklusteed (Sauga Tehnopargis)

Arengupotentsiaal

Sauga ettevõtlusala on ulatuslik ala, kus eristuvad nii uued arendusalad (nn rohetööstusala) kui ka nõukogudeaegsed nn pruuntööstusalad. Teistest uuringus käsitletud aladest eristub Sauga Tehnopargi ala, mis on peamiselt hoonestamata ning kuhu 2020. aastal rajati kõik vajalikud kommunikatsioonid, teed ja tänavavalgustus. See on ka kogu uuringualal ainuke sellise iseloomuga rohetööstusala. Alal paiknes uuringu teostamise ajal üks ettevõtte (Osaühing Fennobed). Ilmselt aitab Sauga Tehnopargi alale rajatud taristu kiirendada ala kasutuselevõttu. Samas tuleb tähelepanu pöörata sellele, et kriitiline tingimus tehnoparkide arengus ja edukuses on väga hea turunduse olemasolu²⁹, mis ka Sauga puhul vajab veel parendamist.

Varasemalt kasutuselevõetud aladel esineb aga **konflikte** läheduses paiknevate elamualadega ettevõtlusalalt lähtuvate **häiringute tõttu**. Seetõttu on soovitatav **säilitada ning vajadusel rajada kõrghaljastust**, sh ka okaspuid tootmis- ja elupiirkondade vahele. Sobiv kaitsehaljastuse laius on vähemalt 30 m, võimalusel 50 m. Tuleviku mõistes on aga **oluline vältida elupiirkondade planeerimist tootmisalade vahetusse lähedusse**.

Kui üldiselt võib öelda, et Sauga ettevõtlusalal on sarnased arengueeldused võrreldes teiste Pärnu linnastusse jäävate aladega, siis üheks **eeliseks** nii Sauga kui ka teiste linnast väljas paiknevate alade puhul võib olla **väiksema omavalitsuse kiirem asjaajamine**³⁰.

²⁹ Vt Geomedia, 2018. Tööstusala analüüs.

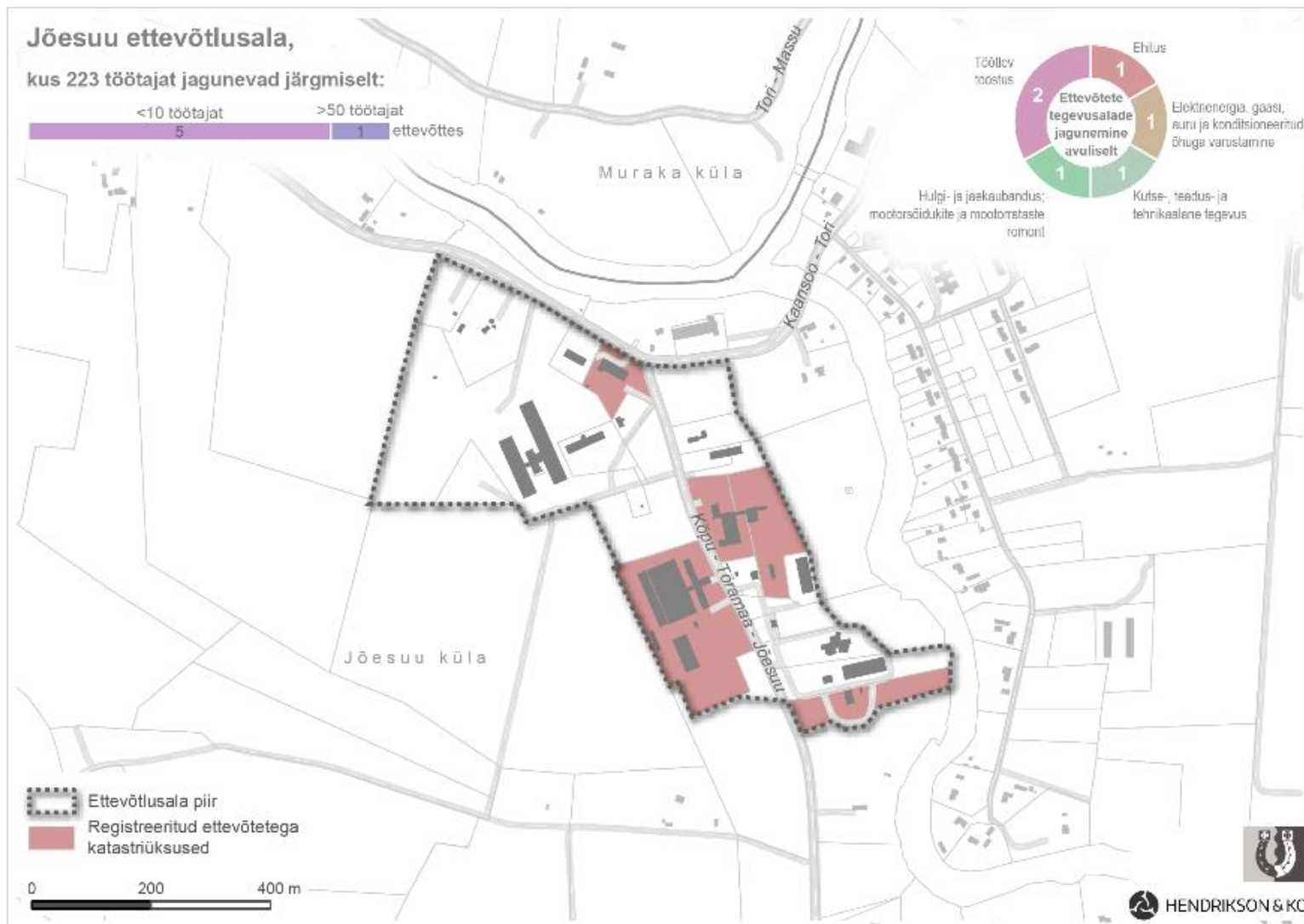
³⁰ Seda rõhutasid Tori valla ettevõtjad ühisel ümarlaval 31.08.2020

- Võrreldes teiste Tori valla ettevõtlusaladega on Saugal üks tugevamaid arengupotentsiaale ning selle arendamisega tuleb kindlasti tegeleda ka edaspidi. Saugal on kõige suurem potentsiaalse tööjõu hulk nii 5 km kaugusel (jalgsi- ja jalgrattaga liikumise areaal) ettevõtlusalast kui ka 20 km (autoga liikumise areaal) kaugusel.
- Soovituslik on rajada tööjõu parima kättesaadavuse tagamiseks väga hea kergteede võrk 5 km raadiuses, eriti tihedamalt asustatud piirkondadega aga ka ettevõtlusala sees.

Hinnang arengupotentsiaalile	
Logistiline asukoht:	Väga hea
Lähiala iseloom:	Olemasolevatel aladel hea kuni keskmine (konfliktid elamualade naabruses). Kavandatavatel aladel väga hea.
Infrastruktuur:	Kavandatavatel aladel väga hea (Sauga tehнопargi osas) Olemasolevatel hea. Parendamist vajavad juurdepääsuteed, puudu kergliiklusteed.
Elanikke pendelrände areaalis: 5 km ettevõtlusalast: 20 km ettevõtlusalast	27 879 64 236
Arengu tõuketegurid:	Sauga Tehnopargi väljaarendatud kommunikatsioonidega ala võimaldab ettevõtetele kiiret tegevusega alustamist. Lähedus kõigile olulistele infrastruktuuriobjektidele, sh eriti oluline Via Baltica vahetu lähedus. Piisav lähedus tööjõule. Olemas tugevad tööstusettevõtted ja väljakujunenud tootmisala iseloom.
Sobilik ettevõtlus	Tootmine, elamutest kaugemal ka häiringutega tootmine.

4.2.3.3 Jõesuu

Jõesuu ettevõtlusala paikneb Tori aleviku lähedal Jõesuu külas Pärnust ca 35 km kaugusel. Tegemist on pruuntööstusalaga: ettevõtlusala on tekkinud nõukogudeaegsele põllumajandusliku suunitlusega tootmisalale. Ala on osaliselt hõivatud. Kokku on alale registreeritud 6 ettevõtet 223 töötajaga (*Joonis 4.20*). Alal paikneb Tori valla suurim ettevõtte – puidust uksi ja aknaid tootev ca 200 töötajaga OÜ Säästke. Ülejäänud alale registreeritud ettevõtted on mikroettevõtted, kus on alla 10 töötaja. Ettevõtlusala paikneb elamupiirkonnast eemal. Alal on olemas osa vajavaminevast taristust, välja arendamist vajab kanalisatsioonisüsteem, kiire internet ning parendamist juurdepääsutee Torist Jõesuuni.

Joonis 4.20. Jõesuu ettevõtlusala (Andmed: Maksu- ja Tolliamet, Äriregister, Maa-amet, 2020)

Infrastruktuur

Juurdepääsutee:	Asfalttee
Põhimaantee:	9 km Pärnu-Rakvere-Sõmeru maanteeeni
Lennujaam:	Pärnu lennujaam 40 km
Lähim rahvusvaheline lennujaam:	Tallinn 138 km
Sadam:	Pärnu sadam 36 km
Vesi ja kanalisatsioon:	Osaliselt ehitatud
Sadevesi:	Kraavitus
Tuletõrje veevarustus:	Ehitatud
Elekter:	Ehitatud
Küte	Ehitatud
Gaas:	Ei
Telekommunikatsioon:	Puudu kiire internet
Tänavad:	Ehitatud

Arengupotentsiaal

Kuna ala asub hajaasustuses ning eeldatavalt konflikti lähialadega ei esine võiks võrreldes teiste aladega eeliseks olla uues üldplaneeringus detailplaneeringu koostamise kohustusest loobumine, mis kiirendaks asjaajamise kiirust. Ala arendamise väljakutseks on aga kohapealse tööjõu puudus, kuna alal paikneb Tori valla suurim ettevõtte üle 200 töötaja palkav OÜ Säästke. Seetõttu ei ole ilmselt suurematele ettevõtetele alale paiknemine väga kutsuv. Kuna tegemist on Pärnu suhtes ääremaaga, siis on riskantne ka uute hoonete ehitamine, kuna nende rajamise maksumus võib ületada hoone väärtuse, mis raskendaks hoonete mahamüümist. Seega on **ettevõtetele antud alale asumine suurema riskiga, kui linnaäärsetele aladele**. Ettevõtjaid töid välja probleemina ka Jõesuu- Tori vahelise tee seisukorra, mis ei ole sobilik raskesõidukitele lagunedes kiirelt suure koormuse all.

- Jõesuu ettevõtlusalal on potentsiaali häiringutega (nt põllumajandusliku) tootmise arendamiseks.
- Ettevõtete rajamisel peab arvestama lähipiirkonnas tööjõu puudusega ning teede vähese kandevõimega.

Hinnang arengupotentsiaalile	
Logistiline asukoht:	Halb
Lähiala iseloom:	Väga hea, tundlikke alasid läheduses ei paikne

Infrastruktuur:	Puudulik, parendamist vajab Tori ja Jõesuu vaheline tee.
Elanikke pendelrände areaalis:	
5 km ettevõtlusalast:	1 533
20 km ettevõtlusalast:	16 080
Arengu tõuketegurid:	Detailplaneeringu kohustusest loobudes uues üldplaneeringus väiksem asjaajamise vaev
Sobilik ettevõtlus:	Väikese tööjõu vajadusega, häiringud lubatud.

4.2.3.4 Selja

Selja ettevõtlusala paikneb Tori aleviku lähedal, ca 26 km kaugusel Pärnust. Selja ettevõtlusala on pruuntööstusala, kus varasemalt on paiknenud põllumajandusettevõtted ja põllumajandust toetav ettevõtlus (näiteks masinate remont). Alal paiknevad mitmed nõukogudeaegsed tootmishooned, osaliselt on ala hoonestamata. Alale on registreeritud kaks ettevõtet kokku 65 töötajaga (*Joonis 4.21*). Põllumajanduses, metsamajanduses ja kalapüügiga ning töötlevas tööstuses tegutsevad ettevõtted on mõlemad väikeettevõtted 10–50 töötajaga. Alal paikneb ka BIOLAN Baltic OÜ söetootmine, mis statistikas ei kajastu, kuna ettevõtte on registreeritud Lavassaarde.

Joonis 4.21. Selja ettevõtlusala (Andmed: Maksu- ja Tolliamet, Äriregister, Maa-amet, 2020)

Infrastruktuur

Juurdepääsutee:	Asfalttee, alal osaliselt ka kruusateed
Põhimaante:	Pärnu-Rakvere-Sõmeru maantee ääres
Lennujaam:	Pärnu lennujaam 32 km
Lähim rahvusvaheline lennujaam:	Tallinn 126 km
Sadam:	Pärnu sadam 27 km
Vesi ja kanalisatsioon:	Osaliselt ehitatud
Sadevesi:	Kraavitus
Tuletõrje veevarustus:	Ehitatud
Elekter:	Ehitatud
Küte	Ehitatud
Gaas:	Ei
Telekommunikatsioon:	Osaliselt ehitatud
Tänavad:	Ehitatud

Arengupotentsiaal

Seljal on väikese asula kohta küllaltki ulatuslik nõukogudeaegne tootmiskompleks, mis seisab osaliselt tühjana. Ala on hea asukoha tõttu põhimaantee vahetus läheduses ettevõtluse arenguks väga sobilik. Takistavaks teguriks on tugev konkurents tööjõule lähedalasuva osaühingu Säätke tõttu. Samas ei ole Pärnu kaugel ning ka ühistranspordi hea ühenduse tõttu on võimalik tööjõudu Pärnust kohale tuua.

Ala tasub kasutuses hoida ettevõtluse arendamiseks. Elamute lähedal paiknevatele aladele, võiks üldplaneeringus kaaluda lisatingimuste seadmist keskkonnanähäringutega tootmisele.

Hinnang arengupotentsiaalile	
Logistiline asukoht:	Keskmine
Lähiala iseloom:	Keskmine, osaliselt elamute lähedal, võimalikud konfliktid
Infrastruktuur:	Puudulik, parendamist vajavad alade sisesed teed, kiire internet
Elanikke pendelrände areaalis:	
5 km ettevõtlusalast:	1 615
20 km ettevõtlusalast:	19 155
Arengu tõuketegurid:	Hea asukoht põhimaantee ääres.
Sobilik ettevõtlus:	Tootmine (nt põllumajandus), häiringud elamutest kaugemal lubatud. Elamute lähialadel häiringuteta väiketootmine.

4.2.3.5 Väandra

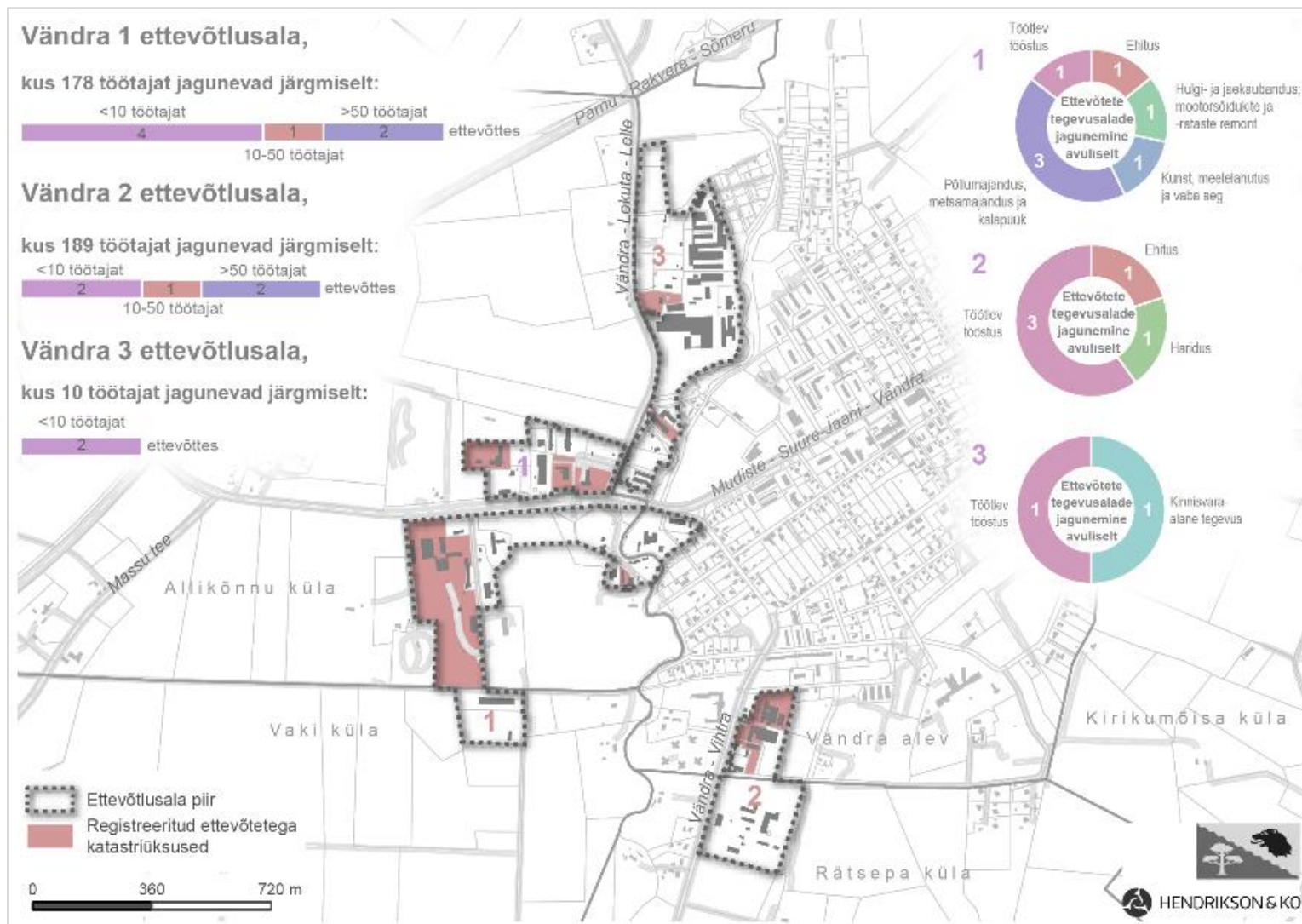
Vändras on tugev väljakujunenud ettevõtluskeskkond koos edukate ettevõtetega, millest mitmed tegutsevad just Väandra ettevõtlusaladel. Väandra ja Allikõnnu 104-st töökohti pakkuvast ettevõttest 14 paiknevad ettevõtlusaladel ja need pakuvad kokku 377 töökohta (842-st töökohast).

Väandra ettevõtlusalad paiknevad mitme mitmel pool Väandra asula servaaladel erinevates asustusüksustes, kuigi funktsionaalselt on kõik alad seotud Väandra aleviga. Analüüsi tarbeks jagati alad kolmeks.

Väandra alevi lääneserva jääb ettevõtlusala (*Joonis 4.22*, ala 1), mis paikneb peamiselt Allikõnnu ja osaliselt Vaki külas. Ala on suures osas hoonestatud. Alal paikneb kokku 7 ettevõtet, neist 3 on tegevad põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi valdkonnas. Ülejäänud ettevõtted tegutsevad töötlevas tööstuses, ehituses, hulgi-, jaekaubanduse, mootorsõidukite ja -rataste remondi ning kunsti, meelelahutuse ja vaba aja valdkondades. Alale on registreeritud kaks keskmise suurusega ettevõtet, kus on üle 50 töötaja, üks väikeettevõtte 10–50 töötajaga ning 4 mikroettevõtet. Kokku on ettevõtetel 178 töötajat.

Väandra alevi lõunaosas Väandra alevi ja Rätsepa küla piiril paikneb osaliselt hoonestatud ettevõtlusala (ala 2), kuhu on registreeritud 5 ettevõtet, neist 3 töötleva tööstuse valdkonnas ning neist omakorda kahel on üle 50 töötaja. Alale on registreeritud ka üks 10–50 töötajaga väikeettevõtte ning kaks mikroettevõtet. Lisaks töötlevale tööstusele on esindatud ka ehituse ja hariduse valdkonna ettevõtted. Kokku on antud alale registreeritud ettevõtetel 189 töötajat. Suurimad ettevõtted alal on elektroonikatööstuses tegutsev MS Balti Trafo Osaühing (140 töötajat) ja eritellimusel nii käsitööna kui robotite abil kvaliteetvaipu tootev OÜ Valley (54 töötajat).

Väandra alevi loodeosas asub ettevõtlusala, mille varasemalt hõivas suuremas osas AS Wendre tootmiskompleks ning mis tänasel päeval ootab uut kasutust (ala 3). Ala lõunaosas on registreeritud kaks väiksemat mikroettevõtet, millel on kahe peale kokku 10 töötajat. Ettevõtted on tegevad töötlevas tööstuses ja kinnisvara alases tegevuses.

Joonis 4.22. Vändra ettevõtlusala (Andmed: Maksu- ja Tolliamet, Äriregister, Maa-amet, 2020)

Infrastruktuur

Juurdepääsutee:	Asfalttee
Põhimaantee:	1–2 km Pärnu-Rakvere-Sõmeru maanteeeni
Lennujaam:	Pärnu lennujaam 54 km
Lähim rahvusvaheline lennujaam:	Tallinn 107 km
Sadam:	Pärnu sadam 50 km
Vesi ja kanalisatsioon:	Ehitatud
Sadevesi:	Ehitatud
Tuletõrje veevarustus:	Ehitatud
Elekter:	Ehitatud
Küte	Ehitatud
Gaas:	Andmed puuduvad
Telekommunikatsioon:	Ehitatud
Tänavad:	Ehitatud

Arengupotentsiaal

Vändra ettevõtluskeskkond on tugeva ajaloolise taustaga (paljud ettevõtted on tegutsenud 1990. aastatest), kelle kogemusele saavad toetuda ka potentsiaalsed uued lisanduvad ettevõtted. Ettevõtlusaladel on suures osas olemas kõik tänapäevased kommunikatsioonid ja infrastruktuur ettevõtlusega jätkamiseks ka tulevikus. Ettevõtlusalad asuvad nii elamutest eemal kuid mõnel pool osaliselt ka elamute läheduses (kõige lõunapoolsem ettevõtlusala 2). Ettevõtlusaladel on olemasolevad hooned peamiselt kasutuses, v.a endine Wendre tootmiskompleks, mis uuringu teostamise ajal seisis suures osas tühjana.

Vändra ettevõtluskeskkonna tugevuseks võib lugeda **ajaloolist järjepidevust ning tugevate uuendusmeelsete ettevõtete olemasolu**. Ettevõtluse arengut võib takistada tööjõu vähesus piirkonnas. Olemasolevate ettevõtete tootlikkust saab tõsta pigem tehniliste uuenduste abil, mida on ettevõtted osaliselt ka juba kasutanud, nt robotite kaasamine tootmisprotsessis OÜ Valley's. **Vändra ettevõtluse jätkusuutlikkus on piirkondlikult kriitilise tähtsusega, kuna Vändra on oluline tömbekeskus paljudele ümberkaudsetele elanikele. Ettevõtluse olukorrast sõltub ka elanike püsijäämine.** Seetõttu on siin eriti kriitilise tähtsusega noorte tagasipöördumine, kes hariduse omandamise järgselt võiksid olla tuleviku töökohtadel vajatavateks spetsialistideks. Seetõttu on vaja valla abi Vändra säilimiseks tömbekeskusena ettevõtluse jätkusuutlikkuse toetamisel nt ettevõtjate omavaheliste koostöövõrgustike soodustajana, noorte ja ettevõtjate kokku viijana ning eriti elukeskkonna ja valla maine hoidja ja tõstjana.

Hinnang arengupotentsiaalile	
Logistiline asukoht:	Keskmine, kaugel Pärnust, positiivne põhimaantee lähedus
Lähiala iseloom:	Keskmine; osaliselt elamute lähedal, võimalikud konfliktid
Infrastruktuur:	Hea; alade sisesed teed vajavad parendamist.
Elanikke pendelrände areaalis: 5 km ettevõtlusalast:	3 335
20 km ettevõtlusalast:	9 793
Arengu tõuketegurid:	Tugevad ettevõtted, olemas koostöövõrgustikud kohalike ettevõtjate vahel, vabad tootmispinnad (Wendre kompleks).
Sobilik ettevõtlus:	Tootmine; häiringud elamutest kaugemal lubatud. Elamute lähialadel häiringuteta väiketootmine.

4.2.3.6 Tootsi

Tootsi ettevõtlusala paikneb Tootsi alevi ja Metsaküla küla territooriumil. Ala koosneb peamiselt endistest briketitööstuse hoonetest (Joonis 4.23), milles tegutsevad üksikud ettevõtted. Kokku on alale registreeritud 6 ettevõtet erinevatest valdkondadest (Joonis 4.24). Neil on kokku 13 töötajat.

Joonis 4.23. Tootsi ettevõtlusala – esiplaanil endise Tootsi Briketitööstuse peahoone (Foto: Hendrikson ja Ko)

Joonis 4.24. Tootsi ettevõtlusala (Andmed: Maksu- ja Tolliamet, Äriregister, Maa-amet, 202)

Infrastruktuur

Juurdepääsutee:	Asfalttee
Põhimaantee:	5 km Pärnu-Rakvere-Sõmeru maantee
Lennujaam:	Pärnu lennujaam 36 km
Lähim rahvusvaheline lennujaam:	Tallinn 130 km
Sadam:	Pärnu sadam 37 km
Vesi ja kanalisatsioon:	Ehitatud
Sadevesi:	Ehitatud
Tuletõrje veevarustus:	Ehitatud
Elekter:	Ehitatud
Küte	Ehitatud
Gaas:	Andmed puuduvad
Telekommunikatsioon:	Ehitatud
Tänavad:	Ehitatud

Arengupotentsiaal

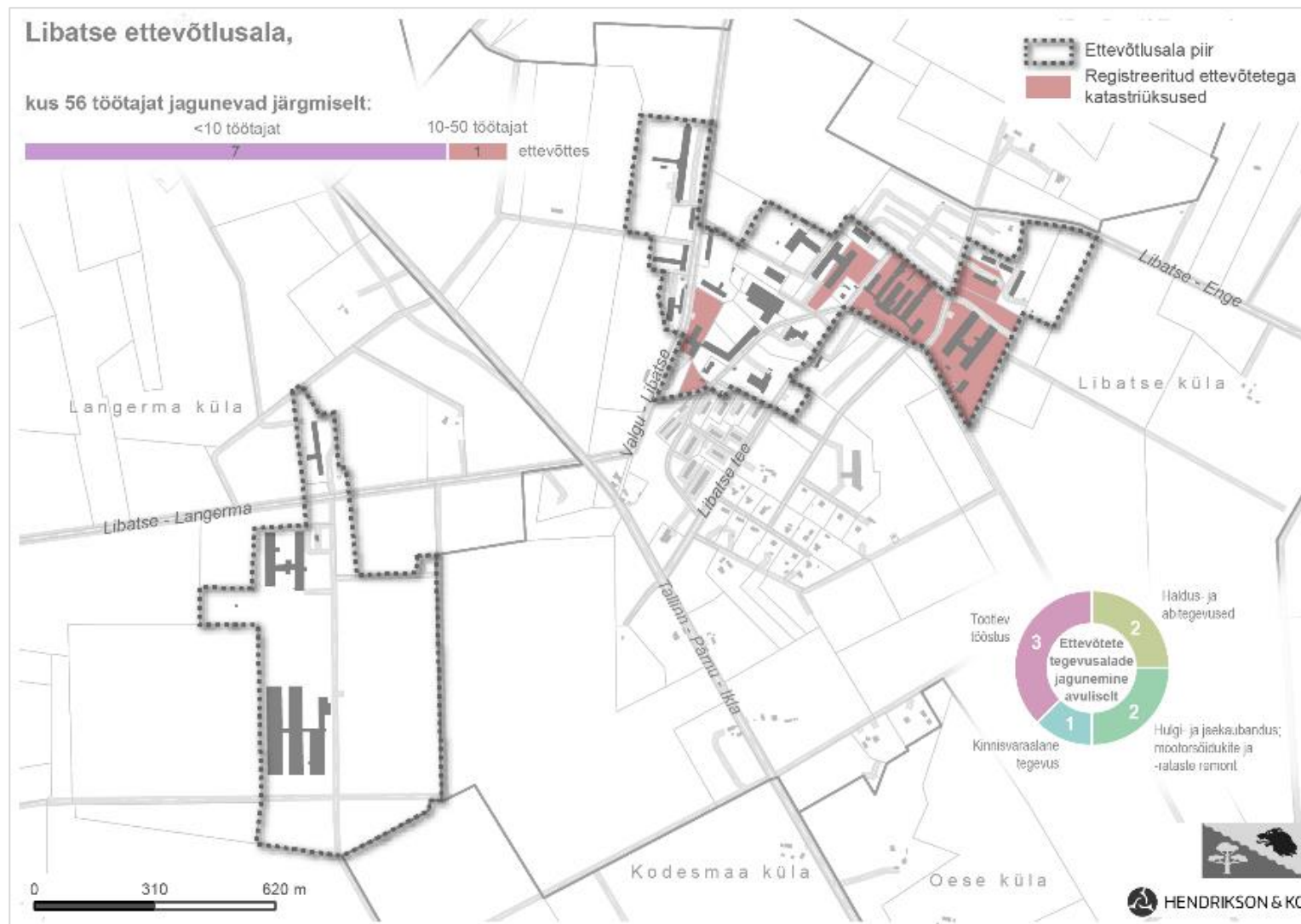
Tootsi ettevõtlusalal paikneb mastaapne suures osas uuskasutust ootav endise Tootsi Briketitööstuse hoonete kompleks. Hooned, k.a briketitehase peahoone, on suhteliselt heas seisus. Hetkel paiknevad alal vaid väga väikesed ettevõtted. Siiani ei ole Tootsi suuremaid ja rohkem töökohti pakkuvaid ettevõtteid meelitanud, kuigi Pärnu ei ole kaugel ja on väga hea teedevõrgu tõttu hästi ligipääsetav. Probleemiks on aga piirkondlik **tööjõu puudus**. Samas on positiivne Tootsi asulas **elanikkonna vähenemise trendi pöördumine kasvu suunas**, mis näitab, et Tootsit on hakatud väärtustama elukohana. Seda trendi toetavad **hea ühistranspordiühendus, väga head teed ning eriti Pärnu linnast ja selle äärealadest märgatavalt odavam kinnisvara**. Rail Balticu kohaliku Tootsi peatuse lisandumine võib Tootsile kui väärtuslikule elukeskkonnale veelgi hoogu anda, eriti kui suudetakse tagada olemasoleva väga hea sotsiaalse infrastruktuuri säilimine. Seega suureneb Tootsis elanikkonna lisandudes ka potentsiaalsete töötajate hulk. **Rail Balticu peatuse valmimine võiks soodsalt mõjuda ka ettevõtluskeskonnale**, andes võimaluse kiiremaks ja mugavamaks ühenduseks eelkõige Pärnuga, aga ka Tallinnaga. See võib olla vajalik tõuge Tootsi **briketitehase peahoone uuskasutuse projekti** käivitamiseks. Eriti kui eesmärgiks võiks olla suure külastajate arvuga uuskasutus (nt tegevuskeskus, seikluskeskus, turbamuuseum). Nagu ka mujal on kriitilise tähtsusega ka siin heade **eestvedajate olemasolu**.

Olemasolevat ettevõtluskeskkonda võib elavdada Tootsi külje alla planeeritav üks Eesti suuremaid tuuleparke, mille läheduses paiknemine võib olla atraktiivne suure elektritarbimisega ettevõtetele, kes saaksid kokkuleppel kasutada võrgutasudeta elektriühendust (kuni 6 km raadiuses tuulepargist). Eelkõige sobiks tänastes tingimustes see ettevõtetele, kellele ei ole suurt tööjõu vajadust, kuna piirkondlikult on tööjõu pakkumine väga piiratud või ettevõttele, kes on valmis tööjõudu kaugemalt kohale tooma.

Hinnang arengupotentsiaalile	
Logistiline asukoht:	Keskmine
Lähiala iseloom:	Keskmine, osaliselt elamute lähedal, võimalikud konfliktid
Infrastruktuur:	Hea
Elanikke pendelrände areaalis:	
5 km ettevõtlusalast:	864
20 km ettevõtlusalast:	13 870
Arengu tõuketegurid:	Tootsi tuulepargiga - võrgutasuta elektriühendus RB jaam – endise briketitööstuse peahoone kasutusevõtmiseks turismi eesmärgil.
Sobilik ettevõtlus:	Tootmine, häiringud elamutest kaugemal lubatud. Elamute lähialadel häiringuteta väiketootmine. Võimalik suure energiatarbimisega ettevõtte paiknemine soodsatel tingimustel. Turism – peahoone eksponeerimisel ja kasutusevõtmisel.

4.2.3.7 Libatse

Libatse kahe pool Via Baltica maanteed: Libatse külas ja Langerma külas. Libatse ettevõtlusala koosneb nõukogudeaegsetest põllumajandusliku suunitlusega tootmishoonetest, millest mitmed on tänasel päeval kasutuses. Ettevõtlusalale on registreeritud 8 ettevõtet, millel on kokku 56 töötajat (*Joonis 4.25*). Enamus registreeritud ettevõtteid on väga väikesed mikroettevõtted, erandiks on üks 10–50 töötajaga väikeettevõtte (37 töötajaga vineerist pakendeid tootev Boardic Eesti AS). Ettevõtetest kolm on tegevad töötlevas tööstuses, kaks hulgi-, jaekaubanduse, mootorsõidukite ja -rataste remondi ning haldus ja abitegevuste valdkonnas ning üks kinnisvara alases tegevuses.

Joonis 4.25. Libatse ettevõtlusala (Andmed: Maksu- ja Tolliamet, Äriregister, Maa-amet, 2020)

Infrastruktuur

Juurdepääsutee:	Asfalttee
Põhimaantee:	Kuni 1 km Tallinn-Pärnu-Ikla maantee (Via Baltica)
Lennujaam:	Pärnu lennujaam 35 km
Lähim rahvusvaheline lennujaam:	Tallinn 97 km
Sadam:	Pärnu sadam 35 km
Vesi ja kanalisatsioon:	Ehitatud
Sadevesi:	Ehitatud
Tuletõrje veevarustus:	Ehitatud
Elekter:	Ehitatud
Küte	Ehitatud
Gaas:	Andmed puuduvad
Telekommunikatsioon:	Ehitatud
Tänavad:	Ehitatud

Arengupotentsiaal

Libatse ettevõtlusalal on hoonestatud, olemas on infrastruktuur, alal asuvad hooned on kehvad või rahuldavas seisukorras. Hooneid on viimastel aastatel uute ettevõtete lisandudes järjest kasutusele võetud, kuigi endiselt on veel vabu ettevõtluseks sobivaid hooneid. Osaliselt asub Libatse elupiirkond ettevõtlusalade vahetuses läheduses, mistõttu peaks **üldplaneeringus elukeskkonna kaitseks kaaluma leevendavate tingimuste seadmist potentsiaalsete keskkonnahäiringute vältimiseks elupiirkonnas.**

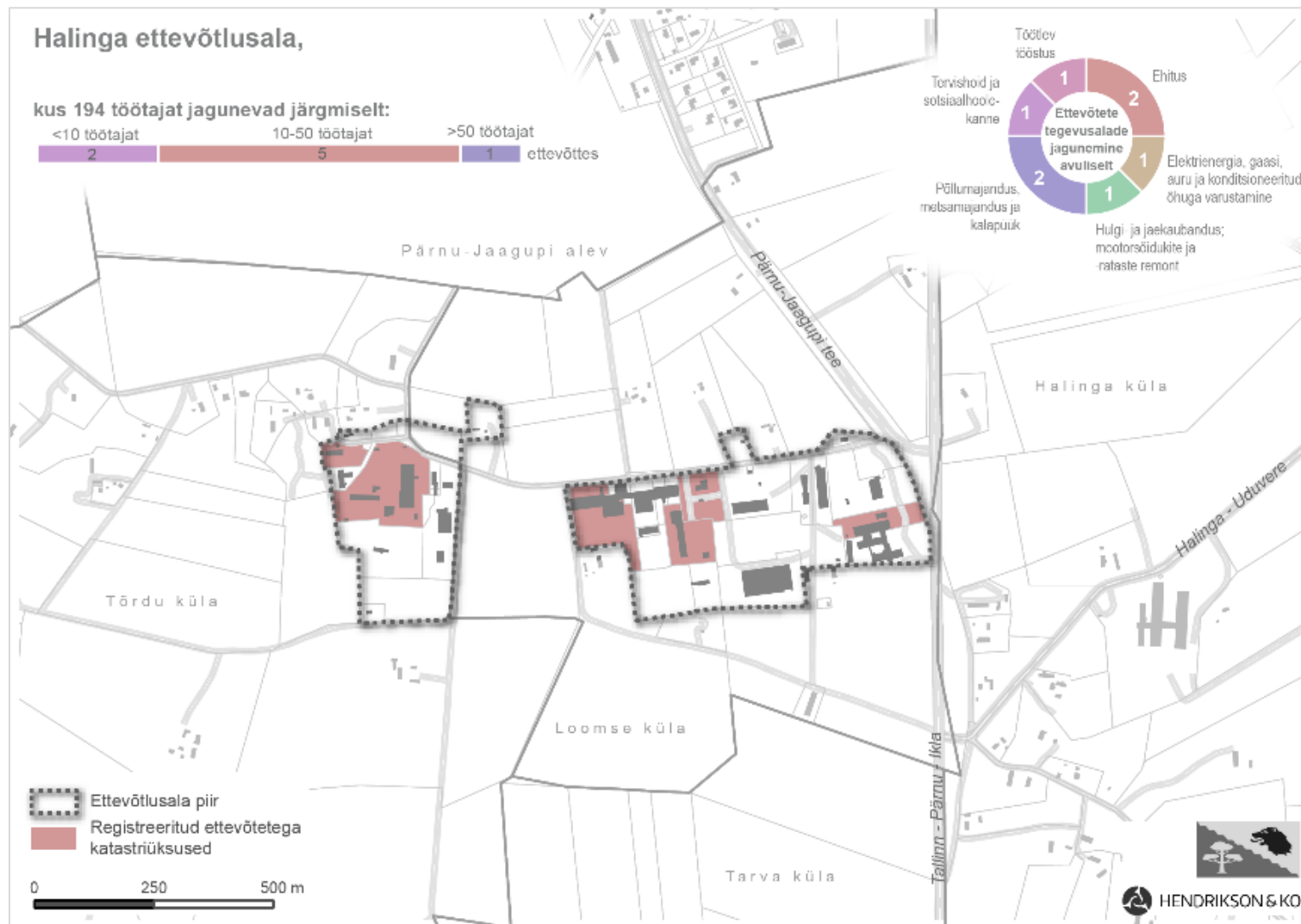
Libatse ettevõtlusalal eeliseks on suhteliselt hea asukoht Via Baltica vahetuses läheduses ning võrreldes Pärnu linnastu ettevõtlusaladega, lähem asukoht Tallinnale ning olulistele sadamatele (Muuga, Paldiski). Samas on ka siin ettevõtetele võimalik kasutada Pärnu linnastu suuremat inimkapitali. Asukoha eeliseid võimendab osaliselt ka 4-realise Via Baltica valmimine, mis samas vähendab piirkonna eeliseid võrreldes Pärnu linnastuga, kuna ajaline võit Tallinnasse jõudmiseks väheneb samuti. Ka võib mõjutada alade positsiooni Rail Balticu valmimine, misjärel Rail Balticul trassil eksportivatele või ka toorainet importivatele ettevõtetele on kasulikum paikneda kaubajaamale lähemal.

Hinnang arengupotentsiaalile	
Logistiline asukoht:	Väga hea
Lähiala iseloom:	Keskmine; osaliselt elamute lähedal, võimalikud konfliktid
Infrastruktuur:	Hea; ala sisesed teed vajavad parendamist
Elanikke pendelrände areaalis:	

5 km ettevõtlusalast:	2 212
20 km ettevõtlusalast:	8 687
Arengu tõuketegurid:	Via Baltica lähedus Sobiv asukoht Pärnu ja Tallinna vahepeal
Sobilik ettevõtlus:	Tootmine, häiringud elamutest kaugemal lubatud. Elamute lähialadel häiringuteta väiketootmine.

4.2.3.8 Halinga

Halinga ettevõtlusala paikneb Pärnust ca 25 km Pärnust Tallinna poole, Tallinn-Pärnu-Ikla maantee vahetus läheduses ja koosneb kahest eraldiseisvast alast. Alad jäävad ca 1 km kaugusele Pärnu-Jaagupi alevist. Ettevõtlusala paikneb Loomse ja Tõrdu küla territooriumil. Tegemist on kahe lähestikku paikneva nõukogudeaegse ettevõtlusalaga, kus tänapäeval on registreeritud 8 ettevõtet kokku 194 töötajaga (*Joonis 4.26*). Ettevõtted on tegevad ehituses, põllu- ja metsamajanduses, metallitööstuses (*Joonis 4.27*), hulgi- ja jaekaubanduses, tervishoius ja sotsiaalhoolekandes ning elektrienergia valdkonnas. Alad on suures osas hoonestatud. Hooned on osaliselt kasutuses.

Joonis 4.26. Halinga ettevõtlusala (Andmed: Maksu- ja Tolliamet, Äriregister, Maa-amet, 2020)

Joonis 4.27. Tigukonveieri valmistamine masinaehituse ettevõttes AS Welmet Halinga ettevõtlusalal (Foto: Hendrikson ja Ko)

Infrastruktuur

Juurdepääsutee:	Asfalttee
Põhimaantee:	1 km Tallinn-Pärnu-Ikla maantee (Via Baltica)
Lennujaam:	Pärnu lennujaam 27 km
Lähim rahvusvaheline lennujaam:	Tallinn 105 km
Sadam:	Pärnu sadam 27 km
Vesi ja kanalisatsioon:	Ehitatud
Sadevesi:	Ehitatud
Tuletõrje veevarustus:	Ehitatud
Elekter:	Ehitatud
Küte	Ehitatud
Gaas:	Olemas
Telekommunikatsioon:	Ehitatud

Tänavad:

Ehitatud

Arengupotentsiaal

Halinga ettevõtlusala hoonestatud alad on suures osas kasutuses, olemas on infrastruktuur ning hooned on välisel vaatlusel rahuldavas seisukorras. Ettevõtlusala on võimalik vajadusel laiendada, kuna elumajad on üldiselt kaugel. Idapoolse ala loodenurgas paikneb ettevõtlusalal hooldekodu (ärimaa sihtotstarbega maa-alal) ning lähialal ka elamud, mistõttu seal ei sobi arendada häiringutega tootmist.

Halinga ettevõtlusaladel on sarnane potentsiaal Libatse ettevõtlusalaga. Eeliseks on siin ka tugevate ettevõtete olemasolu ning hoonetekompleksi parem seisukord. Nii nagu Libatseki mõjutab alade arengupotentsiaali positiivselt 4-realise Via Baltica valmimine, kuna ala jääb Via Baltica mahasõidu vahetusse lähedusse. Nii on aladele tagatud väga hea juurdepääs Via Balticalt, nii kaubavedudele kui ka potentsiaalsetele kaugemalt tulevatele töötajatele. **Elu- ja töökeskkonna parandamise eesmärgil võiks kaaluda kergliiklustee rajamist Pärnu-Jaagupi alevi ja ettevõtlusala vahele.**

Hinnang arengupotentsiaalile	
Logistiline asukoht:	Väga hea
Lähiala iseloom:	Üldiselt hea, põhjaosas hooldekodu vahetus läheduses
Infrastruktuur:	Hea
Elanikke pendelrände areaalis:	
5 km ettevõtlusalast:	1 734
20 km ettevõtlusalast:	11 552
Arengu tõuketegurid:	Via Baltica lähedus. Sobiv asukoht Pärnu ja Tallinna vahepeal. Alal asuvad tugevad ettevõtted.
Sobilik ettevõtlus:	Tootmine, üldiselt häiringud lubatud. Via Baltica vahetus läheduses ka teenindus, kaubandus.

4.2.4 Ettevõtlusalade arengupotentsiaali kokkuvõte

Tori valla ettevõtlusaladest omavad **suurimat potentsiaali Pärnu linnalähedasemad Sindi ja Sauga** paiknedes lähemal nii olulistele infrastruktuuri objektidele kui ka kriitiliselt tähtsale tööjõule. Samas on ka Seljal ja Jõesuul potentsiaali tulevikus ettevõtlusaladena jätkata. Jõesuu ettevõtlusala, millel üldiselt ei ole väga häid arengueelduseid, on aga sobilik häiringutega ettevõtluse arenguks, kuna elamualad paiknevad seal kaugemal. Sindi alal vajab lahendamist ajalooliste Sindi Kalevivabrikute hoonete kompleksiga seonduv. Sellel alal on tulevikus potentsiaali pigem uuskasutuseks muul funktsioonil kui tööstusalana.

Põhja-Pärnumaa valla ettevõtlusalad on asukohast tulenevalt natuke kehvemate arengueeldustega kui linnale lähemal paiknevad alad, eelkõige kuna potentsiaalne tööjõudu lähipiirkonnas on vähem ning seega peab tööjõudu kaugemalt kohale tooma, mis tähendab ettevõtetele suuremaid kulusid. Küll aga on aga siinsetel aladel oma tugevused: Via Baltica lähedus Halinga ja Libatse ettevõtlusaladel või väga tugev ajalooline ettevõtluskeskkond Vändras. Eriti oluline on tagada Vändra ettevõtluskeskkonna hea käekäik ning valla igakülgne toetus ettevõtluskeskkonna jätkusuutlikkuse tagamiseks, kuna olulise Pärnust kaugemal paikneva tömbekeskusena oleneb sellest otseselt piirkonna elanike püsijäämine.

Uuringu koostajate soovitus on vältida uute tootmiseks sobivate ettevõtlusalade määramist koostamisel olevates üldplaneeringutes. Pärnu Maakonnaplaneeringus määratud ettevõtlusalad koos uuringus käsitletud aladega on piisavad, et tagada tootmisettevõtetele perspektiivis vajalikud maa-alad. Üldplaneeringus võiks aga arvestada väikeettevõtluse vajadustega, mis üldjuhul ei paikne ettevõtlusaladel ning tagada keskkonnahäiringuteta ettevõtluse arendamise võimalused ka muudel maa-aladel.

Üldised soovitused ettevõtlusalade arendamisel:

- Tagada ettevõtlusaladele väga hea turundus.
- Üldplaneeringus jälgida, et uusi elamualasid ei planeeritaks ettevõtlusala lähedusse.
- Visuaalsete ja mentaalsete häiringute vähendamiseks suunata ettevõtteid rajama kõrghaljastust hoonete ümbrusesse, eelkõige teede ja elamualade naabrusesse.
- Rajada kergteed ettevõtlusalade ja peamiste elamualade vahel.

5 SOOVITUSED KOOSTAMISEKS

ÜLDPLANEERINGU

Analüüsi tulemustele tuginedes soovitavad uuringu koostajad valdade üldplaneeringutes toimida alljärgnevalt:

1. Määrata olemasolevad ettevõtlusalad (Sindi, v.a endine kalevivabrik, Sauga, Jõesuu, Selja ja Nurme Tori vallas ja Vändra, Tootsi, Libatse ning Halinga Põhja-Pärnumaa vallas) äri- ja tootmismaa segafunktsiooniga maa-aladeks. Tegemist on väljakujunenud ettevõtlusaladega, mille olemasolu toetab piirkonna elujõulisust. Äri- ja tootmismaa juhtotstarve annab ühelt poolt selge signaali ettevõtlussuuna jätkamiseks nii ettevõtjatele kui elanikele, teisalt annab paindlikkust konkreetse tegevusvaldkonna valimisel. Tingimustega võiks aga ettevõtlusaladel piirata häiringutundlike hoonete rajamist (nt ärifunktsiooni alla jäävad hooldekodud). Selline lähenemine aitab vähendada konflikte teiste maakasutusviisidega ja soodustada töökohtade säilimist/teket.
2. Sindi kalevivabriku ala määrata võimalikult laia juhtotstarvete valikuga arendusalaks (nt lisada ka üldkasutatavate hoonete, puhke- ja virgestusmaa ning kaaluda ka elamumaa otstarve lisamist).
3. Sindi ettevõtlusala hoonestamata aladele kaaluda täiendavate tingimuste seadmist, et tagada elanikele kvaliteetne elukeskkond.
4. Kaaluda täiendavate ettevõtlusalade määramist:
 - a. 4-realise Via Baltica valmimise järgselt mahasõitude lähialadel Loomse ja Halinga küla piiril ning Libatses äri- ja teeninduse arendamiseks.
 - b. Perspektiivsete tuuleparkide läheduses, arvestades otseliitumiste võimalusi energiamahuka tootmise arendamiseks.
5. Mitte määrata kõigile eelmises punktis väljatoodud ettevõtlusaladele nõ automaatset detailplaneeringu koostamise kohustust. Ettevõtjad hindavad kõrgelt kiiret ja sujuvat asjaajamist Tori ja Põhja-Pärnumaa valdadega. Detailplaneeringu nõue olemasoleva tegevuse igasuguseks laiendamiseks ning kõikide ehitiste kavandamiseks toimival ettevõtlusalal ei ole proportsionaalne. Vajadusel (ristuvad erahuvid, suur avalik huvi) võiks alternatiivina kaaluda projekteerimistingimuste avalikku menetlust. Samas on otstarbekas üldplaneeringusse lisada detailplaneeringu koostamise nõude kaalumise õigus, mis on küll vastavalt planeerimisseadusele omavalitsusel alati olemas. Praktika mujalt Eestist näitab, et omavalitsusel on lihtsam arendajale/ettevõtjale otsust põhjendada, kui kaalumise õigus on üldplaneeringus otsesõnu välja toodud ja konkreetsete kriteeriumitega toetatud.
6. Mitte määrata tootmismaa juhtotstarvet endistele põllumajandusliku suunitlusega külade keskustes paiknevatele maa-aladele, kus paiknevad tootmishooned elamute vahetus läheduses. Pigem reguleerida sealseid arenguid tingimuste kaudu ja soosida keskkonnahäiringuteta ettevõtlust.

7. Kuna ettevõtlusalasid kasutavad peamiselt töötleva tööstuse ettevõtted, mille lisandumist ei ole suures mahus oodata kumbagi valda, ei ole ka põhjust kavandada suures mahus uusi tootmiseks sobivaid ettevõtlusalasid.
8. Ka ei ole otsest vajadust olemasolevaid ettevõtlusalasid suures mahus laiendada, kuna enamus ettevõtlusaladel on ruumi uute ettevõtete lisandumiseks. Alade terviklikum väljaarendamine on kooskõlas säästva arengu põhimõtetega.
9. Häiringute ärahoidmiseks planeerida võimalusel ettevõtlusalade ja tundlike alade (elamud, ühiskondlikud hooned) vahele haljaspuhvid, soovitusliku laiusega 30–50 m. Ideaalis võiks puhverala olla vähemalt osaliselt kõrghaljastatud. Selline puhverala ei pruugi küll täielikult leevendada müra või välisõhu kvaliteediga seotud häiringuid, kuid toimib hästi nõ mentaalse puhvrina ning aitab minimeerida ka visuaalseid mõjusid.
10. Lisaks ettevõtlusalade määramisele on otstarbekas keskkonnahäiringuteta väikeettevõtluse lubamine ka mujal, nt elamu maa-aladel ja hajaasustuses. Selline lahendus soodustab nii teenindussfääri säilimist/arengut kui ka n-ö kontoritöökohti. Samas tuleb arvestada, et ka ilma keskkonnahäiringuteta võib selline lahendus tekitada elanike vastuseisu, seetõttu on otstarbekas üldplaneeringus seada täiendavalt nt projekteerimistingimuste avaliku menetluse tingimus.
11. Pöörata tähelepanu kvaliteetse elukeskkonna ja avaliku ruumi arendamisele. Inimeste väärtused on muutumas puhta ja kvaliteetse keskkonna hindamise suunas ja oodata on ka Eesti sisest rändepööret. On tõenäoline, et väärtustama hakatakse ka väikeseid väga head elukeskkonda pakkuvaid asulaid. Seetõttu on nt Vändra, Pärnu-Jaagupi ja Tootsi sugustes asulates võimalik võita elanikkonda ja seega potentsiaalselt uusi töötajaid. Üldplaneeringuga saab siinkohal kaasa aidata, arendades asulate inimsõbralikkust, mh nt tagades mugava ja ohutu kergliikluse võimaluse elu- ja tööpiirkondade vahel, soosides teenuste säilimist, kujundades erinevaid tegevusi pakkuva ja atraktiivset avalikku ruumi ning tagades valla heakorra.

6 KOKKUVÕTE

Antud uuringus analüüsiti Tori ja Põhja-Pärnumaa valdade ettevõtluskeskkonna arenguvõimalusi. Keskenduti ruumilisele keskkonnale - mida oleks vaja, et piirkond oleks ettevõtjatele atraktiivne.

Ettevõtluskeskkonna areng sõltub paljudest erinevatest teguritest: olulised on nii laiemad sotsiaal-majanduslikud protsessid, kui ka otseselt või kaudselt majanduskeskkonda ja regionaalarengut mõjutavad poliitikad. See, kuidas muutused kohalikus keskkonnas avalduvad, oleneb aga nii koha omapärast kui ka inimeste otsustest.

Kaks uuringus analüüsitud valda on mõnevõrra erineva arenguteega. Pärnu linnastusse kuuluvat Tori valda iseloomustab Pärnu valglinnastumisest tulenev rahvastiku sissevõetamine, uute elurajoonide teke ning sellega seotult ka keskmisest suurem noorte arv. Kuigi ettevõtluskeskkonnas domineerib väikeettevõtlus, on vallas ka mõned tugevad keskmise suurusega ettevõtted. Põhja-Pärnumaa vald on aga kahaneva ja vananeva rahvastikuga vald, kus tooni annavad kaks piirkondlikku keskust: Vändra ja Pärnu-Jaagupi. Ettevõtluskeskkonnas domineerivad sarnaselt Tori vallaga väiksemad ettevõtted ning mõned keskmise suurusega ettevõtted. Mõlemas vallas on tähtsateks tööandjaks töötleva tööstuse ettevõtted, pakkudes ligi veerandi kõikidest vallas asuvatest töökohtadest.

Valla ettevõtluskeskkonna jätkusuutlikkus oleneb selle võimest muutustega kaasa minna. Lähiaastatel mõjutavad ettevõtlust eelkõige tehnoloogilised uuendused, eriti tööstuse digitaliseerimine. Koos juba toimuva rohepöördega on need kaks peamist tegurit, mis võiksid elavdada ka Pärnumaa valdade ettevõtlust. Nii võiks hoo sisse saada ka arengudokumentides soovitatud spetsialiseerumine biomajandusele ning kohalike ressursside väärdamisele, sh eriti suuremat lisandväärtust loovatele toodetele. Rohepöördega kaasneb ka taastuvenergeetika areng, mis ilmselt ei too valdadesse suurt hulka töökohti, kuid soodustab energiamahuka ettevõtluse arengut lähipiirkonnas.

Oma hoo võiks Tori ja Põhja-Pärnumaa ettevõtluskeskkonna arengusse anda ka Rail Baltica välja ehitamine, mis annab ettevõtetele võimaluse oma kaupade kiireks ja kvaliteetseks ekspordiks. Infrastruktuuri ning elukeskkonna parendamine Rail Balticu kohalike peatuste ümber võiks aga toetada peatuste läheduses asuvate asulate jätkusuutlikkust (nt Tootsi). Samas Via Baltica 4-realiseks ehitamine mõjutaks positiivselt selle läheduses paiknevate asulate ja ettevõtlusalade arengut.

Mõlema valla üheks peamiseks arengut takistavaks teguriks väljapool Pärnu linnastut paiknevatele ettevõtetele on sobivate töötajate puudus. Kui Pärnust kaugematel ettevõtetel on keeruline leida nii lihttöölisi kui spetsialiste, siis viimaseid on keeruline leida ka linnalähedastel ettevõtetel. Oodatud spetsialiseerumine biomajandusele ja kõrgema lisandväärtusega toodetele vajab aga hästi haritud spetsialiste. Uuringud näitavad, et spetsialistid hindavad elamiseks kvaliteetset, puhast ja turvalist elukeskkonda, mis samas pakub piisavalt teenuseid. Kui Eestis korduvad LääneEuroopa stsenaariumid, siis võib oodata, et inimesed, eriti noored pered, hakkavad järjest enam hindama suurematest linnadest väljapool elamist, eriti aga väga head elukeskkonda pakkuvaid väikelinnu. Nii võib tulevikus osutuda atraktiivseks ka Vändra ja Pärnu-Jaagupi sugused väikeasulad. Seetõttu oleks vaja sissevõetamise soodustamiseks järjepidevalt panustada inimsõbraliku keskkonna loomisesse, eriti aga atraktiivsesse ja kergliikleja sõbralikku avalikku ruumi. Oluline on tagada ka teenuste kättesaadavus ning head ühendused suuremate keskustega. Kuna peamised sissevõetajad võiksid olla vallas

üleskasvanud noored, kes on õpirändele siirdudes välja rännanud, on oluline hoida neid kodukohaga seotuna ka hilisemas eas. Sellele aitab kaasa juba kooli ajal sotsiaalsete sidemete loomine näiteks valla ettevõtjatega (nt töövarjupäevad, praktikad, haridusstipendiumid) ning maine parandus valla noorte seas.

Ettevõtluskeskkonna arenguks on tähtis sobiv ruumiline keskkond, mis toetab ettevõtete tegevust. Uuringu käigus toimunud kohtumised ja läbiviidud küsitlus näitas, et ettevõtjate jaoks on ettevõtete asukoha valimisel olulised sobiv infrastruktuur, hoonestus, töötajate olemasolu, ressursside lähedus, aga ka lähedus kodukohale. Kõrgelt hinnati ametliku asjaajamise sujuvust ja kiirust vallavalitsustes. Ettevõtete registreerimisaadresside järgi tehtud analüüs näitas, et suuremad ettevõtted paiknevad enamasti äri- ja tootmismaa sihtotstarbega maa-aladel ning koonduvad sageli ettevõtlusaladele. Uuringu käigus analüüsiti mõlemast vallast nelja ettevõtlusala arengupotentsiaali võttes arvesse alade paiknemist oluliste infrastruktuuriobjektide ning maakonnakeskuse suhtes, juurdepääse põhimaanteelt ning alade ligipääsetavust tööjõule.

Uuringu tulemused näitavad, et kõige suurem arengupotentsiaal on Tori vallas Sauga ettevõtlusalal, mille asukoht on soodsaim nii infrastruktuuri kui ka tööjõu suhtes. Sauga Tehnopark, kus on välja arendatud kõik tänapäevased kommunikatsioonid, annab seejuures võimaluse ettevõtete kiireks tegevusega alustamiseks. Jõesuu ettevõtlusala, millel üldiselt ei ole väga häid arengueelduseid, on aga sobilik häiringuid (müra, lõhn jne) põhjustavate ettevõtluse arenguks, kuna elamualad paiknevad seal kaugemal. Sindi ajalooliste Kalevivabrikute hoonete kompleksile on soovitatav tulevikus leida aga uuskasutus, mis aitaks selle kultuurilist väärtust esile tuua.

Põhja-Pärnumaa valla ettevõtlusalade arengupotentsiaal ei ole sama hea kui Pärnu linna lähedastel aladel, siis siiski on ka siinsetel ettevõtlusaladel omad tugevused, nt Halinga ja Libatse hea paiknemine Via Baltica läheduses või Vändra ettevõtluskeskkonna tugevad ettevõtted. Tootsi võiks aga tulevikus võita tuulepargi lähedusest nt energiamahuka tootmise alale paiknemisega. Tootsi Briketitööstuse peahoone uuskasutuse projekti käivitamisel võiks aga kasu olla Rail Balticu kohaliku peatuse valmimisel, andes võimaluse kiiremaks ja mugavamaks ühenduseks eelkõige Pärnuga, aga ka Tallinnaga.

Ettevõtlust toetava keskkonna loomiseks ja säilitamiseks andis uuring mitmed soovitusi, mida järgida ka koostatavates üldplaneeringutes. Üldplaneeringud võiksid pakkuda ühelt poolt paindlikkust, mis on vajalik väikeettevõtluse arenguks nt võimaldades häiringuteta ettevõtluse rajamist erinevates keskkondades. Suuremate tootmisettevõtete nõudmised keskkonnale, aga ka elanike ootused häiringuid põhjustavatele ettevõtetele, on märksa suuremad, mistõttu tuleb peavad sellised ettevõtted paiknema häiringutundlikest aladest eraldatult või peab olema tagatud leevendavate meetmete kasutamine. Seetõttu on oluline sobivate ettevõtlusalade olemasolu. Siinjuures hindasid uuringu koostajad olemasolevasid ettevõtlusalasid piisavaks ning soovitasid üldplaneeringutes üldjuhul uute tootmist lubavate ettevõtlusalade kavandamisest hoiduda, et säilitada valla elukeskkonda. Erandina võib kaaluda aga energiamahukate ettevõtete rajamise lubamist kavandatavate tuuleparkide lähedusse.

Tori ja Põhja-Pärnumaa valdade ettevõtluskeskkonna arengu jaoks on aga oluline ka valdade elukeskkonda kvaliteedi suurenemine. Ka siin saavad vallad üldplaneeringuga kaasa aidata, arendades asulate inimsõbralikkust, tagades mugava ja ohutu kergliikluse võimaluse elu- ja tööpiirkondade vahel, soosides teenuste säilimist, kujundades erinevaid tegevusi pakkuvat atraktiivset avalikku ruumi ning tagades valla heakorra.

7 LISA 1.

Ettevõtjate küsitluse tulemused

Uuringu käigus toimunud Tori valla ümarlaul, Vändra alevi ümarlaul ning kohtumistel ettevõtjatega Põhja-Pärnumaa valla teistes piirkondades küsiti ettevõtjate käest mitmeid küsimusi seoses ettevõtluskeskkonna. Järgnevalt on ära toodud kokkuvõtvalt ettevõtjate vastused.

1. Miks olete otsustanud oma ettevõtte valida just selle asukoha?

Ettevõtjatele olid asukoha otsuse tegemisel olulised kodukoha lähedus, sobiva ressursi olemasolu, sobivate tootmishoonete olemasolu ja sobiv infrastruktuur. Mitmed ettevõtjad mainisid, et ühte konkreetset aspekti ei saanudki välja tuua või tehti otsus nii ammu, et enam ei mäletatud, miks just see asukoht valituks osutus. Ümarlaua vestlustes selgus, et mitmel ettevõtjal olid asukoha valiku põhjused seotud Eesti Vabariigi alguse aja sobiva eestvedaja olemasoluga (Vändra ettevõtjad).

2. Mis on teie ettevõtte asukoha suurimad eelised? (nt infrastruktuur, tehniline taristu, koostööpartnerite lähedus, ressursid, töötajad, turgude lähedus vm)

Olenevalt ettevõtjate tegevusaladest ja paiknemisest, tulid välja ka erinevad asukoha eelised. Põllumajanduslike toodete väärandamisega tegelevatele ettevõtjale olid eelisteks ressursside lähedus, turismindusest hoolivale ettevõtjale ka soodne asukoht Soomaa läheduses. Mitmed ettevõtjad (erinevatest piirkondadest) mainisid heade töötajate olemasolu. Ka sobivat taristut hinnati ning lähedusi ja ligipääse turgudele. Samas olid mõned ettevõtjad, kes leidsid, et paiknemisel tänases asukohas eelised puuduvad või on need ammendunud (suurtootjad).

3. Mis on teie ettevõtte asukoha peamised negatiivsed küljed?

Ettevõtte paiknemise negatiivse aspektina toodi mitmel korral esile tööjõu puuduse. Kõik need ettevõtted paiknesid Pärnu linnastust väljapool. Mitmel korral mainiti kiire interneti vajadust. Samas toodi aga esile ka elamute paiknemist tootmisalale liialt lähedal.

4. Kui teil oleks võimalik oma ettevõtte ümber paigutada, millist uut asukohta eelistaksite, milliste peamiste tingimuste järgi otsustaksite, millistele tingimustele peaks see vastama? Kas eelistaksite mõnda tehnoparki ja kui siis miks?

Sellele küsimusele vastasid ainult tootmise suunitlusega ettevõtjad, kes leidsid, et sooviksid olla keskusele (Pärnule) lähedal. Uuel asukohalt oodataks elektriühendust, vee ja kanalisatsiooni olemasolu. Mitmel korral mainiti, et krunt peaks olema piisavalt suur – vähemalt 1–2 ha. Oluline oleks ka kiire interneti olemasolu ning teedel kaalupiirangute puudumine ning tõrgeteta liikluse toimimine. Üks ettevõtja tõi esile ka, et sobiv uus asukoht asuks hoopiski Eestist väljapool (allhanke tootmisega tegelev ettevõtte).

5. Kuidas hindate, millist mõju avaldab teie ettevõtte suuremate infrastruktuuriobjektide (Rail Baltic, Pärnu ümbersõit, 4- või 3-realine Via Baltica, Pärnu Lennujaam) valmimine?

Kõige enam töid ettevõtjad esile Rail Balticu valmimise positiivset mõju, seda ka Pärnust kaugemal paiknevate Vändra ettevõtjate seas. Rõhutati just kvaliteetse ja kiire kaupade transpordi olulist Euroopasse, eriti spetsiaalselt tarbija vajadustele valmistatud toodete puhul. Turismiga tegelevad ettevõtjaid hindasid, et ka turismile mõjuks kiire rongiühenduste ja kohalike peatuste valmimine positiivselt. Via Baltica läheduses paiknevad ettevõtjad töid esile ka selle 4-realiseks ehitamise tähtsust.

6. Millele peaks Teie arvates vald ettevõtluskeskkonna arendamisel rohkem tähelepanu pöörama? Kuidas võiks vald teie valdkonna ettevõtteid toetada? Mida ootate vallalt?

Ootused vallale olid ettevõtjatel mitmesugused. Ühelt poolt oodatakse vallalt taristu parendamist: nt kanalisatsiooni väljaehitamist, biopuhasti väljaehitamist, teede kvaliteedi parendamist ning interneti ühenduse viimase miili rajamisel.

Teiselt poolt on ootused vallale just maine ja elukeskkonna osas laiemalt. Näiteks leiti, et valla ülesanne on tagada töötajatele hea keskkond elamiseks, kujundada üldist valla mainet, harida inimesi kodukoha korrashoiul, prügimajanduse korraldamisel ning lagunevate hoonete eemaldamisel.

Osad ettevõtjad ootavad aga valla abi just asjaajamises ning ettevõtlusalade ettevalmistamises (detailplaneeringud, tehнопargid) ja ettevõtjate huvide eest seismist nt riigiametite juures (nt suurte teeprojektide puhul).